

კანონის უზენაესობა

სახელმძღვანელო პოლიტიკოსებისათვის

**RAOUL
WALLENBERG
INSTITUTE**

OF HUMAN RIGHTS AND HUMANITARIAN LAW

საავტორო უფლება - ადამიანის უფლებებისა და ჰუმანიტარული სამართლის რაულ ვალენბერგის ინსტიტუტი და სამართლის ინტერნაციონალიზაციის ჰააგის ინსტიტუტი 2012

ISBN: 978-91-86910-81-5

პუბლიკაციის გავრცელებისას არსებობს წინაპირობა, რომ არ მოხდეს მისი რაიმე ფორმით კომერციული მიზნებისათვის გამოყენება მისი გამომცემლების თანხმობის გარეშე მისი მოცემული ფორმისა ან ყდის გარდა. ეს პირობა ვრცელდება შემდგომ გამომცემელზეც.

ამ სახელმძღვანელოს თარგმნა სხვა ენებზე ნებადართულია მისი გამომცემლების თანხმობით და იმ წინაპირობით, რომ წინასიტყვაობა თან ერთვის და თარგმანი არის ორიგინალის ადეკვატური. მთარგმნელებს მოუწოდებენ ეს ნამუშევარი თარგმნონ *pro bono*. გამომცემლები მადლობელი იქნებიან თუ მიიღებენ თარგმანის ეგზემპლარს თავის ვებსაიტზე განსათავსებლად.

გამომცემლები

ადამიანის უფლებებისა და ჰუმანიტარული სამართლის რაულ ვალენბერგის ინსტიტუტი
სტორა გრაბდრიოდერსგატანის 17 ბ

საფოსტო ყუთი 1155

SE-221 05 ლუნდი

შვედეთი

ტელეფონი: + 46462221200

ფაქსი: + 46462221222

ელექტრონული ფოსტა: rolf.ring@rwi.lu.se

www.rwi.lu.se

სამართლის ინტერნაციონალიზაციის ჰააგის ინსტიტუტი (Hiil)

ანნა ვან საკსენიანის 51

საფოსტო ყუთი 93033

2509 AA ჰააგა

ნიდერლანდები

ტელეფონი: + 31703494405

ფაქსი: + 31703494400

ელექტრონული ფოსტა: info@hiil.org

ყდა: პუბლიმარკეტ ბ. ვ., ნიდერლანდები (Cover: Publimarket B.V., The Netherlands)

კანონის უზენაესობა

სახელმძღვანელო პოლიტიკოსებისათვის

სარჩევი

წინასიტყვაობა	5
1. შესავალი	7
2. კანონის უზენაესობა ეროვნულ დონეზე	9
2.1 კანონის უზენაესობის მნიშვნელობა ეროვნულ დონეზე	9
2.1.1. რა არის კანონის უზენაესობა?	9
2.1.2. კანონის უზენაესობა და პოლიტიკოსების პასუხისმგებლობა	11
2.1.3. კანონის უზენაესობის სამი შემადგენელი ელემენტი:	
კანონიერება, დემოკრატია და ადამიანის უფლებები	13
2.2. კანონის უზენაესობის მოთხოვნები ეროვნულ დონეზე.....	14
2.2.1. კონსტიტუციონალიზმი	14
2.2.2. საჯაროობა, სიცხადე, არა-რეტროაქტიურობა და სტაბილურობა	15
2.2.3 პარლამენტების განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა.....	16
2.2.4. დისკრეცია	18
2.2.5. ძალაუფლების დანაწილება	19
2.2.6. სასამართლო	20
2. 2.7. დავების ალტერნატიული მოგვარება	24
2.2.8. სხვა გადაწყვეტილების მიმღებები	25
2.2.9. ადეკვატური აღსრულება	25
2.2.10. სიფრთხილე	26
2.3. რატომ არის აუცილებელი კანონის უზენაესობა ეროვნულ	

დონეზე?	28
2.3.1. ძალაუფლების გამოყენების შეზღუდვა	28
2.3.2. სამართლებრივი სიცხადე და თავისუფლება	29
2.3.3. თანასწორი მოპყრობა	29
3 კანონის უზენაესობა საერთაშორისო დონეზე	30
3.1. კანონის უზენაესობის მნიშვნელობა საერთაშორისო დონეზე	30
3.2. კანონის უზენაესობის მოთხოვნები საერთაშორისო დონეზე	32
3.2.1. საერთაშორისო სამართალი უნდა იყოს საჯარო, ხელმისაწვდომი, ცხადი და პერსპექტიული	32
3.2.2. დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლო	34
3.2.3. ადეკვატური აღსრულება	36
3.3. რატომ არის აუცილებელი კანონის უზენაესობა საერთაშორისო დონეზე?	37
4 კანონის უზენაესობის ურთიერთდამოკიდებულება ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე	38
4.1. კავშირი ორ დონეს შორის	38
4.2. რატომ არის კანონის უზენაესობა ეროვნულ დონეზე დამოკიდებული საერთაშორისო სამართალზე?	40
4.3. რატომ არის კანონის უზენაესობა საერთაშორისო დონეზე დამოკიდებული ეროვნულ კანონმდებლობაზე	43
5 შემდგომი საკითხავი ლიტერატურა	46

წინასიტყვაობა

სახელმძღვანელოს მიზანს წარმოადგენს პოლიტიკოსებისათვის წარმოდგენის შექმნა კანონის უზენაესობის ძირითადი პრინციპების შესახებ.

სახელმძღვანელოს საფუძვლად დაედო დისკუსიები სახელმწიფოსა და მთავრობის ყოფილი მეთაურების ურთიერთქმედების საბჭოსთან. მასალის მომზადების ინციატორები იყვნენ ადამიანის უფლებებისა და ჰუმანიტარული სამართლის რაულ ვალენბერგის ინსტიტუტი, შვედეთი და სამართლის ინტერნაციონალიზაციის ჰააგის ინსტიტუტი, ნიდერლანდები.

სახელმძღვანელოს პირველი ავტორი იყო დოქტორი რონალდ იენსი, ჰილის ინსტიტუტის კანონის უზენაესობის პროგრამის ხელმძღვანელი, ჰენრი შემერსის კვლევითი პროგრამის ფარგლებში ნიდერლანდების ჰუმანიტარული და სოციალური მეცნიერებების სწავლებათა ინსტიტუტში. მასალა შემდგომ განიხილეს სახელმწიფოსა და მთავრობის ყოფილი მეთაურების ურთიერთქმედების საბჭოსა და საპარლამენტთაშორისო კავშირის წარმომადგენლებმა. ცალკეულმა ექპერტებმაც წარმოადგინეს მნიშვნელოვანი შეფასებები. საბოლოო ანალიზი კი განახორციელა დოქტორმა ჰანს კორელმა, რაულ ვალენბერგის სამეთვალყურეო საბჭოს წევრმა და გაეროს ყოფილმა მრჩეველმა-იურისტმა.

სახელმძღვანელოს შედგენისას გათვალისწინებული იყო, რომ ის უნდა ყოფილიყო რაც შეიძლება კომპაქტური, რათა ის წაეკითხათ სხვადასხვა დონის საქმიან პოლიტიკოსებს. მაგრამ ეს გამოცემა აგრეთვე უნდა გამოადგეთ სხვა გადაწყვეტილების მიმღებთ, პოლიტიკის ფორმირებაში მონაწილეებსა და ჟურნალისტებს და სხვებს, ვისაც აგრეთვე სჭირდებათ გარკვევა ამ თემატიკაში. სწორედ ამ მიზეზის გამო წიგნი არ არის გრაფიკულად გაფორმებული და ილუსტრირებული.

სახელმძღვანელო ინგლისურ ენაზეა დაწერილი. თუმცადა, მისი თარგმნა ნებადართულია წინასიტყვაობაში დასახელებული ინსტიტუტების თანხმობითა და თარგმანის დედანთან ადეკვატურობის დაცვით. ტექსტის ორიგინალი ხელმისაწვდომია ინსტიტუტების ვებსაიტებზე, სადაც აგრეთვე გამოქვეყნდება თარგმანები.

ლუნდი და ჰააგა, 2012 წლის აგვისტო

ადამიანის უფლებებისა

სამართლის ინტერნაციონალიზაციის

და ჰუმანიტარული

ჰააგის ინსტიტუტის სახელით

სამართლის რაულ

ვალენბერგის ინსტიტუტის

სახელით

მარი ტუმა

სემ მიულერი

დირექტორი

დირექტორი

1. შესავალი

კანონის უზენაესობა საყოველთაო იდეალად და სასურველ მიზნად იქცა. მას მხარს უჭერენ ხალხი, მთავრობები და ორგანიზაციები მთელ მსოფლიოში. კანონის უზენაესობა მიიჩნევა ეროვნული პოლიტიკური და სამართლებრივი სისტემების საყრდენად. ის აგრეთვე სულ უფრო მეტად მიიჩნევა საერთაშორისო ურთიერთობების ძირითად კომპონენტად.

2005 წელს მსოფლიო სამიტის დასკვნით დოკუმენტში მსოფლიო სახელმწიფოებისა და მთავრობების მეთაურებმა აღიარეს კანონის უზენაესობის დაცვიდ აუცილებლობა როგორც ეროვნულ, ასევე საერთაშორისო დონეზე. ერთი წლის შემდეგ კი გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ მიიღო რეზოლუცია კანონის უზენაესობის შესახებ ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე და ამის მერე ყოველწლიურად იღებს ამ დოკუმენტს თავის სესიებზე.

2010 წელს გენერალურმა ასამბლეამ გადაწყვიტა მოეწვია ასამბლეის მაღალი დონის შეხვედრა კანონის უზენაესობის შესახებ ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე მაღალი დონის სეგმენტის განმავლობაში 2012 წელს 62-ე სესიაზე.

მოცემული სახელმძღვანელოს მიზანია განმარტოს კანონის უზენაესობა ორივე დონეზე და ახსნას, ის, რომ კანონის უზენაესობა ეროვნულ დონეზე ნაწილობრივ დამოკიდებულია კანონის უზენაესობაზე საერთაშორისო დონეზე და პირიქით.

სახელმძღვანელოს საფუძვლად უდევს დისკუსიები სახელმწიფოსა და მთავრობის ყოფილი მეთაურების ურთიერთქმედების საბჭოს წევრებს შორის 2008 წლის ივნისში. 2008 წლის 25-27 ივნისს სტოკჰოლმში, შვედეთში, მიღებულ საბჭოს 26-ე ყოველწლიური პლენარული სესიის დასკვნით კომუნიკეში მათ სხვა საკითხებს შორის განიხილეს „საერთაშორისო სამართლის აღდგენის“ საკითხიც.

როგორც ურთიერთქმედების საბჭოს ვებსაიტიდან ვასკვნით, საბჭო დაფუძნდა 1983 წელს დამოუკიდებელი საერთაშორისო ორგანიზაციის ფორმით, რათა მომხდარიყო სხვადასხვა ქვეყანაში უმაღლეს სახელმწიფო პოსტებზე მყოფი პირების გამოცდილების, ენერჯისა და საერთაშორისო კონტაქტების მობილიზაცია. საბჭოს წევრები ერთობლივად შეიმუშავებენ რეკომენდაციებსა და პრაქტიკულ გადაწყვეტილებებს კაცობრიობის წინაშე მდგომ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ პრობლემებზე.

2008 წლის კომუნიკეს მომზადებისას აღნიშნულ იქნა, რომ არსებობდა აუცილებლობა ამაღლებულიყო პოლიტიკოსების ცოდნა საერთაშორისო სამართლის საფუძვლებსა და კანონის უზენაესობის საკითხებში.

ეს იდეა შემდგომ განავითარეს რაულ ვალენბერგის ადამიანის უფლებათა ინსტიტუტსა და ჰააგის სამართლის ინტერნაციონალიზაციის ინსტიტუტში. ამ მოსაზრებას ასევე განიხილავდნენ შეხვედრებზე, რომლებიც იყო ორგანიზებული მსოფლიო სამართლის პროექტის მიერ. მოცემულ კონტექტში სახელმძღვანელოს მკითხველები შესაძლოა დაინტერესდნენ თუ როგორ არის შეფასებული მათი ქვეყანა კანონის უზენაესობის ინდექსში, რომელიც მოყვანილია გამოცემის ბოლოს.

პროცესში აგრეთვე ჩართული იყო საპარლამენტაშორისო კავშირი - პარლამენტების საერთაშორისო ორგანიზაცია, რომელიც შეიქმნა 1889 წელს. საპარლამენტაშორისო კავშირი წარმოადგენს მსოფლიო საპარლამენტო დიალოგის მაკოორდინირებელ რგოლს და იღწვის ხალხებს შორის მშვიდობისა და დემოკრატიისათვის და წარმომადგენლობითი დემოკრატიის გამყარებისათვის. საპარლამენტაშორისო კავშირის ერთერთ მიზანს წარმოადგენს გაავრცელოს ცოდნა წარმომადგენლობითი ინსტიტუტების მუშაობის შესახებ და გაამყაროს და გააქტიუროს მათი ქმედითუნარიანობა.

წინასიტყვაობიდან ნათელია, რომ ამ ინსტიტუტების წარმომადგენლები აქტიურად იყვნენ ჩართულები სახელმძღვანელოს მომზადებაში.

რასაკვირველია, არსებობს ვრცელი ლიტერატურა აქ განხილული საკითხის თაობაზე. მიუხედავად ამისა, იყო იმის შეგრძნება, რომ მიზანშეწონილი იქნებოდა მოცემული თემის მოკლე მიმოხილვის გაკეთება, რათა საქმიან პოლიტიკოსებს შესძლებოდათ სწრაფად ორიენტირება სფეროში, საკუთარ როლზე ფოკუსირება და იმაზე დაფიქრება, თუ როგორ შეძლებდნენ წვლილის შეტანას კანონის უზენაესობის გამყარებაში.

ინსტიტუტებისათვის ცხადია, რომ სახელმძღვანელოს შინაარსი შესაძლებელია იყოს განხილული როგორც მხოლოდ ზოგიერთი მსოფლიოში არსებული სამართლებრივი სისტემის მიმოხილვა. თუმცა იმედი აქვთ, რომ შინაარსი მაინც გამოადგება ყველა შესაბამის პირს. მოცემულ კონტექსტში, განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა მასალაში საპარლამენტაშორისო კავშირის მიერ მომზადებულ მონაცემებს.

სახელმძღვანელოს კიდევ ერთ ასპექტს წარმოადგენს ის, რომ მეტი ყურადღება ექცევათ პოლიტიკოსებს ცენტრალურ დონეზე, ვიდრე მათ მრავალრიცხოვან

კოლეგებს ქვეყნების ადგილობრივსა და რეგიონალურ დონეებზე. ეს გარკვეული გაგებით, გარდუვალია. მიუხედავად ამისა, ინსტიტუტები იმედოვნებენ, რომ ეს სახელმძღვანელო აგრეთვე გამოადეგი იქნება მათთვისაც, ვინც ასრულებს თავის მნიშვნელოვან სამუშაოს ზემოაღნიშნულ დონეებზე.

2 კანონის უზენაესობა ეროვნულ დონეზე

2.1. კანონის უზენაესობის მნიშვნელობა ეროვნულ დონეზე

2.1.1. რა არის კანონის უზენაესობა?

თავისი არსით, კანონის უზენაესობა გულისხმობს, რომ მოქალაქეები და ისინი, ვინც მათ მართავენ, უნდა დაემორჩილონ კანონს.

ამ მარტივ განმარტებას სჭირდება გარკვეული სიცხადე. რა ტიპის საკითხებს შეეხება კანონის უზენაესობა? რას გულისხმობს სიტყვა „კანონი“?

კანონის უზენაესობა შეეხება ურთიერთობას ეროვნულ ხელისუფლების ორგანოებს (მთავრობასა და აღმასრულებელი ხელისუფლების სხვა დონის ორგანოებსა და სასამართლოს) და მოქალაქეებს, მაცხოვრებლებსა და სხვა კერძო პირებს, როგორცაა ასოციაციები და კომპანიები, შორის. მაგალითის გზით, ის გვიჩვენებს, თუ როგორ უნდა შეიქმნას კანონები ან როგორ უნდა მოეპყრან დანაშაულში ეჭვმიტანილებს ან როგორ უნდა მოხდეს გადასახადების დაკისრება და შეგროვება.

კანონის უზენაესობა აგრეთვე გულისხმობს ურთიერთობას საზოგადოების კერძო მოქმედ პირებს შორის. ის რელევანტურია ისეთ საკითხებთან მიმართებით, როგორცაა საკუთრების ყიდვა/გაყიდვა, ეს მობილური ტელეფონია თუ მანქანა, ან კომპენსაციის მიღების უფლება ავარიის დროს მიყენებული ზარალის გამო, ან ოჯახური ურთიერთობების, როგორცაა ქორწინება, დაშორება ან მემკვიდრეობის მიღების დროს. ის აგრეთვე შეეხება ისეთ საკითხებსაც, როგორცაა მიწის ნაკვეთის დამუშავება ან მიწის ყიდვა/გაყიდვა.

მოკლედ, კანონის უზენაესობა რელევანტურია როგორც ურთიერთობებში მათ შორის, ვინც მართავს და ვისაც მმართველობენ, აგრეთვე კერძო პირებს, იქნებიან ეს ფიზიკური თუ იურიდიული პირები, როგორცაა ასოციაციები და კომპანიები, შორის. ეს საკითხი უნდა იყოს აღნიშნული, რადგანაც ხანდახან ზოგიერთებს

მიაჩნიათ, რომ კანონის უზენაესობა ექსკლუზიურად შეეხება სამთავრობო ძალაუფლების შეზღუდვას. ეს ასე არ არის.

ზემოთქმულის გათვალისწინებით, არსებობს დიდი განსხვავება კანონის უზენაესობის მასშტაბებში ზემოთ აღნიშნულ ურთიერთობებთან მიმართებით. მოსაზრებები იმის შესახებ, თუ სადამდე უნდა მივიდეს კანონი საზოგადოებაში, სხვადასხვაგვარია. ეგრეთ წოდებული კეთილდღეობაზე ორიენტირებული სახელმწიფოები უფრო მეტად ემხრობიან მთავრობის მხრიდან სოციალური და ეკონომიკური ურთიერთობების რეგულირებას, ხოლო მეტად ეკონომიკურად ლიბერალური სახელმწიფოები მთავრობას შედარებით მოკრძალებულ როლს მიაკუთვნებენ. ამავდროულად, უნდა გამოიკვეთოს, რომ სახელმწიფოს მიზანი ვერ იქნება მხოლოდ „მართლწესრიგის“ უზრუნველყოფა. ის ფაქტი, რომ კანონის უზენაესობა უშუალოდ დაკავშირებულია ადამიანის უფლებების დაცვასთან მიუთითებს, რომ სახელმწიფომ უნდა აიღოს საკუთარ თავზე გარკვეული სოციალური ფუნქციები. ეს გულისხმობს, რომ კანონის უზენაესობა მოითხოვს, რომ სახელმწიფოებმა მოახდინონ გარკვეულისოციალური ურთიერთობების სამართლებრივი მოწესრიგება და რეგულირება, მათ შორის, ეკონომიკურ სფეროში. თუმცაღა აშკარაა, რომ რეგულირების ხარისხი განსხვავდება ქვეყნების მიხედვით და ნაწილობრივ დამოკიდებულია ნდობის ხარისხზე, რომლითაც მთავრობა სარგებლობს მოსახლეობაში.

ზოგიერთ ქვეყანაში ბევრი სოციალური ურთიერთობები მნიშვნელოვანწილად რეგულირდება, ზოგან კი კანონი ასრულებს უფრო შეზღუდულ, შეიძლება ითქვას მარგინალურ როლს. მაგრამ მკაცრად რეგულირებულ სახელმწიფოებშიც კი აღიარებენ, რომ შეუძლებელია და არცაა სასურველი, რომ კანონით დარეგულირდეს ყველაფერი, რაც ხდება ადამიანებს შორის საზოგადოებაში. სხვა ტიპის ნორმები ხშირად უფრო შესაფერისია - მაგალითად, რელიგიური ან მეზობლური ან საქმიანი. მოკლედ, კანონის უზენაესობა არ არის რელევანტური მოქალაქეებს და სხვა კერძო პირებს შორის ურთიერთობებში. თუმცაღა, კანონის უზენაესობა ყოველთვის აუცილებელი ფაქტორი, როცა სამთავრობო ხელისუფლების განხორციელება ხდება. აქ არანაირი გამონაკლისი არ დაიშვება. უპირველეს ყოვლისა, როცა ოფიციალური პირი იყენებს ძალაუფლებას, მას უნდა ჰქონდეს ამის სათანადო სამართლებრივი მანდატი. მაგალითად, თუ ოფიციალურ პირს სურს გაჩხრიკოს სახლი, მას უნდა ჰქონდეს სათანადო სამართლებრივი უფლებამოსილება. ამგვარად, კანონი განსაზღვრავს ვის გააჩნია ძალაუფლების გამოყენების საშუალება კონკრეტულ გარემოებებში.

გარდა ამისა, ძალაუფლების გამოყენებისას ოფიციალური პირები უნდა დაემორჩილონ კანონს. მაგალითად, დაპატიმრების განხორციელებისას, ოფიციალური პირი ბევრ იურისდიქციაში ვალდებულია იურიდიულად წარადგინოს ორდერი და მიაწოდოს ინფორმაცია პირს მისი დაკავების მიზეზების თაობაზე. გამომძიებელმა უნდა გააფრთხილოს ექვმიტანილი, რომ ყველაფერი რასაც ის იტყვის შესაძლოა და იქნება გამოყენებული მის წინააღმდეგ სასამართლოში.

კანონი განსაზღვრავს ძალაუფლების გამოყენების წესს. ამას აგრეთვე შესაძლოა ეწოდოს „სათანადო პროცესი“, რომელიც არსებობს იმისათვის, რომ წარმოადგენდეს ნიმუშს თითოეული ადამიანის უფლებების დასაცავად და მათი ბრალდების გარეშე დაპატიმრების თავიდან ასაცილებლად და რაც უზრუნველყოფს, რომ ადამიანებს ჰქონდეთ საშუალება ჰყავდეთ დამცველი ადვოკატი, თუ მათ წაუყენებენ ბრალს ან დააპატიმრებენ.

შეჯამების სახით: კანონით მინიჭებული ძალაუფლების გამოყენება ექვემდებარება კანონის უზენაესობას და რელევანტურია აგრეთვე ცალკეული ადამიანებისა და კერძო პირების ურთიერთობებშიც.

2.1.2 კანონის უზენაესობა და პოლიტიკოსების პასუხისმგებლობა

ჩვეულებრივი მოქალაქისათვის, უაღრესად მნიშვნელოვანია, იმ მიზეზების გამო, რომლებსაც მალე განვმარტავთ, რომ პოლიტიკური ძალაუფლების გამოყენება დაექვემდებაროს კანონს.

ნამდვილად არ არის კარგი, როდესაც მთავრობა, როგორც დიქტატურის პირობებში, წყვიტავს ისე, როგორც თითონ მოისურვებს. მნიშვნელოვანია, რომ მათი საქციელი და მათი მოქალაქეების ქმედებები ექვემდებარებოდეს კანონს, რადგან კანონი ხელსუწყობს სტაბილური და პროგნოზირებადი გარემოს შექმნას, რომელიც შეესაბამება როგორც ინდივიდუუმების პიროვნულ უსაფრთხოებასა და თავისუფლებას, აგრეთვე უსაფრთხო ბიზნეს გარიგებებს. მაგრამ კანონის უზენაესობა არ მოითხოვს, რომ მოქალაქეების ქცევის ყველა ან უმეტესი ნაბიჯი დაექვემდებაროს კიდევ უფრო მეტ კანონსა და სამართლებრივ რეგულირებას. პირიქით, მოქალაქეები ხშირად ეწინააღმდეგებიან საკუთარი ქცევის ზედმეტ დაქვემდებარებას სამართლებრივი რეგულირებისათვის. მეტი კანონი შესაძლოა ნიშნავდეს ქმედების ნაკლებ თავისუფლებას.

პოლიტიკოსს, როგორც პოლიტიკის შემოქმედს, თავის მხრივ, შესაძლოა ჰქონდეს ვალდებულება დაიკავოს სხვაგვარი პოზიცია. არსებობს სიტუაციები, როცა კანონის არარსებობა ქმნის პრობლემას, საფლტხეს და არასასურველ მდგომარეობას კანონის უზენაესობის თვალსაზრისით.

მათ, ვინც ახორციელებს ძალაუფლებას, არ უნდა ჰქონდეთ საშუალება, დააწესონ ჯარიმები ან მსგავსი სანქციები სხვებთან მიმართებაში ცხადი სამართლებრივი რეგულირების გარეშე.

ამასთან მათ არ უნდა გააჩნდეთ სარგებლისა და კეთილგანწყობის გამოვლენის შესაძლებლობა ამაზე იურიდიული უფლებამოსილების ფლობის გარეშე და იურიდიულად გამართული წესებით მოქმედების გარეშე.

პოლიტიკოსი მუდმივად უნდა ადევნებდეს თვალყურს სხვა პოლიტიკოსებისა და ოფიციალური პირების საქმიანობას, რათა მათაც არ შეექმნათ ძალაუფლების თავისუფალი გამოყენების შესაძლებლობა. მოკლედ, როგორც პოლიტიკის შემქმნელი, პოლიტიკოსი არ უნდა უჭერდეს მხარს საკუთარი სურვილისა და განწყობის შესაბამის თავისუფალ ქმედებებს, ქმედება შეზღუდული და შემოფარგლული უნდა იყოს შესაბამისი კანონით. პოლიტიკოსი უნდა მიისწრაფოდეს ისეთი სისტემის შექმნისაკენ, სადაც ძალაუფლების გამოყენება მხოლოდ კანონის დაცვით არის შესაძლებელი.

ამდენად, რაც შეეხება პოლიტიკური ძალაუფლების გამოყენებას, პოლიტიკოსმა, მიუხედავად მის მიერ პოლიტიკურ სისტემაში დაკავებული პოზიციისა, არასდროს არ უნდა მისცეს ოფიციალურ პირებს, და რა თქმა უნდა საკუთარ თავს, კანონის გარეშე მოქმედების უფლება, იქნება ეს ძალაუფლების გამოყენება, რომელიც მის უფლებამოსილებას სცდება, ან საკუთარი უფლებამოსილების კანონის დარღვევისკენ მიმართული გამოყენება.

ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ პოლიტიკოსებისათვის, რომლებიც მუშაობენ მთავრობის აღმასრულებელ ნაწილში. კანონისგან გადახვევის ცდუნება საქმეების უფრო სწრაფად მოგვარების, დამღლეი არსებითი და პროცედურული შეზღუდვების თავიდან აცილების გზით, ხელისუფლების ამ ნაწილში ყველაზე დიდია.

საკანონმდებლო ნაწილში მომუშავე პოლიტიკოსები კარგად უნდა იაზრებდნენ, რომ ძალაუფლების გამოყენება საკმარისი ხარისხით არის შეზღუდული კანონით. თუ პოლიტიკოსი აღმოაჩენს, რომ კანონი ზედმეტად უშვებს თვითნებურ ქმედებას, მას უნდა გაუჩნდეს არსებულ კანონმდებლობაში შესაბამისი ცვლილებების შეტანის აუცილებლობის განცდა. ახლო წარსულის მაგალითებიდან შეიძლება მოვიყვანოთ ანტი-ტერორისტული კანონმდებლობა, რომელიც კარგი მაგალითია იმისა, თუ რა საფრთხეს შეიცავს ზედმეტად ზოგადი განმარტებები და რამდენად შეიძლება უფულვებელყოფილ იქნას ფუნდამენტური უფლებები.

მისი პოზიციის მიუხედავად, პოლიტიკოსი პასუხისმგებელია უზრუნველყოს ხელისუფლების ძალაუფლების კანონისადმი დაქვემდებარება და მისი განხორციელება კანონის შესაბამისად.

2. 1. 3 კანონის უზენაესობის სამი შემადგენელი ელემენტი: კანონიერება, დემოკრატია და ადამიანის უფლებები

კანონის უზენაესობის განმარტებისას შემდეგი არსებითი კითხვა უნდა დაისვას: კონკრეტულად რას აღნიშნავს სიტყვა კანონი ფრაზაში - კანონის უზენაესობა? კანონის უზენაესობაში სამი ასპექტი შეიძლება გამოიყოს.

პირველ რიგში, კანონის უზენაესობა გულისხმობს, რომ კანონები არის წესების ის ერთობლიობა, რომელთაც გააჩნიათ რიგი ფორმალური მახასიათებლებისა. ამ მახასიათებლებს ფორმალური ეწოდება, რადგან ისინი არაფერს მიუთითებენ კანონთა შინაარსზე ან არსზე. ფორმალური მახასიათებლის მაგალითი: კანონის ძალაში შესვლა მოიცავს ისეთ თავისებურებებს, რომლებიც მიუთითებს რომ ეს არის კანონმდებლობის ნაწილი, რომელიც გამოქვეყნდა ეროვნულ იურიდიულ გაზეთში, და გამოცემის ხარისხი იმდაგვარია, რომ იმ პირებს, რომელთათვისაც არის კანონი გამიზნული, შეუძლიათ გაეცნონ კანონს.

მეორე ასპექტი ეხება იმ გზას, თუ როგორ ხდება კანონის მიღება. ზოგადად ორი ვარიანტი შეიძლება განვიხილოთ. კანონი შეიძლება მიღებული იქნას იმ პირების მიერ, რომლებიც არჩეულ იქნენ და შესაბამისად ანგარიშვალდებულნი არიან იმ ხალხის მიმართ, ვინც ისინი აირჩია. კანონის შექმნა შეიძლება მოხდეს დემოკრატიულად ან სისტემაში, რომელსაც არ ახასიათებს დემოკრატია. უდავოა, რომ კანონის უზენაესობა შეიძლება მხოლოდ დემოკრატიულ პოლიტიკურ სისტემაში აღსრულდეს სრულად.

თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ქვეყანაში ყველა კანონის მიღება არ ხდება პარლამენტის ან სხვა არჩევითი ორგანოს მიერ. კანონ-შემოქმედებითი უფლებამოსილება შეიძლება დელეგირდეს სხვა ორგანოებზე, როგორცაა რეგიონალური ან ადგილობრივი ერთეულები. ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგიერთი დემოკრატიული სისტემის შემთხვევაში, პარლამენტში შეიძლება არსებობდნენ ისეთი წარმომადგენლები, რომლებიც არ იყვნენ არჩეულნი. მთავარი ისაა, რომ ის პირები, რომელთაც მინიჭებული აქვთ კანონშემოქმედებითი უფლებამოსილება, ექვემდებარებიან კანონს და შესაბამის კონსტიტუციონალურ ზედამხედველობას.

არასწორი იქნება იმის უარყოფა, რომ კანონის უზენაესობის ფორმალური მახასიათებლების განხორციელებას გარკვეული ხარისხით ზოგიერთ არა-დემოკრატიულ პოლიტიკურ სისტემებშიც ვხვდებით. ამ სისტემებში, პოლიტიკოსებს აქვთ ძალაუფლების აღსრულების შესაძლებლობა კანონის ფარგლებში, თუმცა ჩვეულებრივ თავად არ ექვემდებარებიან კანონს. ეს სისტემები ხასიათდება არა კანონის უზენაესობით არამედ კანონით მანიპულირებით.

მესამე ასპექტი ეხება კანონის შინაარსს. ამ მიმართებით კრიტიკულ ელემენტს წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ კანონის უზენაესობამ უნდა პატივი სცეს ადამიანის უფლებებს. ეს განსაკუთრებით მართებულია სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შემთხვევაში.

რთული წარმოსადგენია, მაგალითად, როგორ შეიძლება იარსებოს კანონის უზენაესობამ, თუკი არ არსებობს სიტყვის თავისუფლებისა და ასოცირების უფლებებისადმი პატივისცემა. ამასთან აქვე შემოდის თამაშში ადამიანის ისეთი სხვა უფლებები, როგორცაა ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები.

წინამდებარე სახელმძღვანელო შესაბამის კონტექტში განიხილავს ორ უკანასკნელ ასპექტს - დემოკრატიასა და ადამიანის უფლებებს, რადგან ეს ელემენტები დიდი მნიშვნელობის მატარებელია. სახელმძღვანელო ამ შემთხვევაშიც ყურადღებას ამახვილებს კანონის უზენაესობის განმასხვავებელ ნიშნებზე.

ზემოთ განხილული არ ნიშნავს, რომ ყურადღების მიღმა უნდა დარჩეს მოთხოვნა - კანონები უნდა იყოს კანონიერი - ანუ ქვეყნის მოქალაქეები ნდობას უცხადებენ კანონმდებელს. ამგვარი ნდობის მოპოვება შესაძლებელია მხოლოდ დემოკრატიული პროცესის შემთხვევაში, განსაკუთრებით ეს ეხება ნაციონალურ ასამბლეას ან პარლამენტს, რომლის არჩევაც საიდუმლო ხმის მიცემის პროცესით ხორციელდება.

2.2 კანონის უზენაესობის მოთხოვნები ეროვნულ დონეზე

2.2.1 კონსტიტუციონალიზმი

კანონის უზენაესობის ძირითად მოთხოვნას შეიძლება კონსტიტუციონალიზმი ეწოდოს. არსებითად, ეს ნიშნავს, რომ იურიდიულ სისტემაში უნდა არსებობდეს ფუნდამენტური კანონების ნაკრები, რომელიც განსაზღვრავს სახელმწიფოს აღმასრულებელ, საკანონმდებლო და იურიდიულ ძალაუფლებას. ფუნდამენტურმა კანონებმა უნდა განსაზღვროს ის ორგანოები, რომლებიც სახელმწიფოში პასუხისმგებელი არიან ამ ძალაუფლების განხორციელებაზე როგორც ამ ორგანოებს შორის ასევე მოქალაქეების და კერძო ერთეულების მიმართ.

ყველაზე მნიშვნელოვანია, რომ კანონდებლობამ ზოგადი გაგებით განსაზღვროს სხვადასხვა ტიპის უფლებამოსილების განხორციელების საზღვრები. სხვა სიტყვებით, კონსტიტუციამ უნდა უზრუნველყოს ძირითადი სტრუქტურა და იურიდიული სისტემის წესები და მიუთითოს, ვინ არის და რა ხარისხით უფლებამოსილი განხორციელოს ძალაუფლება. მოცემული ტიპის ძირითადი იურიდიული ჩარჩოს არსებობის გარეშე, შეუძლებელია მთავრობის მიერ კანონის უზენაესობის დაცვის ხარისხის გაზომვა მისაღები სიზუსტით.

ძირითადი კანონები ჩვეულებრივ ჩამოყალიბებულია ფორმალური ხასიათის წერილობით დოკუმენტში, რომელიც წარმოადგენს ძირითადი კანონების მოკლე შემაჯამებელ დოკუმენტს და მას „კონსტიტუცია“ ეწოდება.

სამწუხაროდ, არსებობს სახელმწიფოები, რომელთაც გააჩნიათ წერილობითი კონსტიტუცია, რომელიც არ ასახავს ძალაუფლების აღსრულების რეალურ სურათს ან არ აკმაყოფილებს ზემოთ განხილული ჩარჩოს ძირითად მოთხოვნებს. ამგვარ სახელმწიფოებში, წერილობითი კონსტიტუციები უფრო მოჩვენებითი ხასიათისაა.

ასევე მნიშვნელოვანია ვიცოდეთ, რომ არსებობს სახელმწიფოები, რომელთაც არ გააჩნიათ კონსტიტუცია. არსებობს ასევე სახელმწიფოები (მაგალითად ისრაელი) სადაც კონსტიტუცია წარმოადგენს სხვადასხვა კანონებისა და კონსტიტუციური ხასიათის დოკუმენტების ნაკრებს. ამგვარმა სისტემებმა შეიძლება იარსებოს მხოლოდ წერილობით კონსტიტუციასთან ერთიანობაში. უდავოა, რომ პოლიტიკოსებს გააჩნიათ ვალდებულება, გაეცნონ საკუთარი ქვეყნის კონსტიტუციას. ზოგიერთ ქვეყანაში ტარდება შესავალი კურსი ან სასწავლო სემინარები პარლამენტის ახალი წევრებისათვის.

2.2.2 საჯაროობა, სიცხადე, არა-რეტროაქტიურობა და სტაბილობა

აშკარაა, რომ წესებმა მხოლოდ მაშინ შეიძლება წარმართოს ქცევა, თუკი ის ადამიანები, რომელთათვისაც არის ამგვარი წესები შექმნილი, ინფორმირებულნი არიან წესების არსებობის შესახებ. სწორედ ამიტომ უნდა მოხდეს კანონების გამოქვეყნება, მათი განსაჯაროება.

უფრო მეტიც, კანონები უნდა იყოს საკმაოდ ცხადი, რადგან ადამიანები ვერ დაემორჩილებიან კანონებს, თუ არ ესმით ეს კანონები.

ასევე მნიშვნელოვანია, რომ კანონის მოქმედებას გააჩნდეს პროსპექტიული და არა რეტროაქტიური ხასიათი. კანონის გამოყენების არა-რეტროაქტიული ასპექტი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სისხლის სამართალში. სწორედ ამიტომ მოცემული ასპექტი განსაკუთრებითარის დაცული ადამიანის უფლებების უნივერსალურ დეკლარაციაში (1948). დეკლარაციის მუხლ 11-ში, პარაგრაფ 2-ში ვკითხულობთ: „არავის შეიძლება დაეკისროს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა იმგვარ დანაშაულზე, რომელიც არ წარმოადგენდა სისხლის სამართლის ნაწილს, ეროვნული და საერთაშორისო კანონმდებლობის ფარგლებში, დანაშაულის ჩადენის მომენტისათვის...“. ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო და რეგიონულმა კონვენციებმა მოგვიანებით მოახდინეს მოცემული ფუნდამენტური უფლების დადასტურება.

თუმცა არსებობს ერთი მნიშვნელოვანი ხასიათის გამონაკლისი მოცემული წესიდან, კერძოდ - პასუხისმგებლობა გარკვეულ საერთაშორისო სისხლის სამართლის ხასიათის დანაშაულზე. ზემოთ ხსენებული გამონაკლისი გამომდინარეობს სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო შეთანხმების მუხლი 15, პარაგრაფ 2-დან, სადაც ვკითხულობთ: “მოცემულ მუხლში ჩანაწერმა არ უნდა შეუშალოს ხელი ნებისმიერი პირის გასამართლებას და დასჯას იმ აქტისთვის ან გადაცდომისთვის, რომელიც მისი ჩადენის მომენტში წარმოადგენდა სისხლის სამართლის დანაშაულს ერების საზოგადოებების მიერ კანონის ზოგადად აღიარებული პრინციპების შესაბამისად.“ ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებით გაფორმებული სხვა ხელშეკრულებებიც მოიცავს მსგავს დებულებებს. ამ კონტექსტში მნიშვნელოვანია ასევე მოვიხსენიოთ რომის წესდებით განსაზღვრული საერთაშორისო სისხლის სამართლის სასამართლოს იურისდიქციაც(1998).

უფრო მეტიც, კანონები და განსაკუთრებით კი კონსტიტუცია, უნდა იყოს სტაბილური დროის განმავლობაში. ძალზე ხშირად არ უნდა ხდებოდეს მათში ცვლილებების და დამატებების შეტანა. თუკი კანონები ხშირად იცვლება, რთული ხდება მათი დაცვა. ხშირ ცვლილებას ასევე მიყვავართ კანონის შინაარსთან დაკავშირებულ მუდმივ

გაურკვევლობამდე. ამასთან, შეუძლებელი ხდება იმგვარი ქმედებების განხორციელება, რომლებიც საჭიროებენ გრძელვადიან დაგეგმვას. მაგალითად, თუკი რომელიმე პირი გეგმავს ბიზნესის წამოწყებას, მისთვის მნიშვნელოვანია იმის ცოდნა, რომ გადასახადებთან და საგადასახადო დარღვევებთან დაკავშირებული კანონები, უხეშად რომ ვთქვათ, არ შეიცვლება ახლო მომავალში.

რა თქმა უნდა, სტაბილობა შეფარდებითი ცნებაა. შეუძლებელია იმ პერიოდის დაფიქსირება, რომლის ფარგლებშიც არ მოხდება კანონების შეცვლა. უფრო მეტიც, სტაბილობა უფრო მნიშვნელოვანია ზოგიერთ სფეროში და ნაკლებად მნიშვნელოვანი სხვა სფეროში. პრაქტიკიდან გამომდინარე, კანონები, რომლებიც არეგულირებს ისეთ საკითხებს, რომლებიც საჭიროებენ ფრთხილ დაგეგმვას და გრძელ-ვადიან გადაწყვეტილებებს ნაკლები სიხშირით უნდა შეიცვალოს იმ კანონებთან შედარებით, რომელთა მოქმედების სფეროშიც უფრო მოკლე-ვადიანი გადაწყვეტილებებია ზოგადად გავრცელებული.

ერთ-ერთ ცნობილ სასამართლო საქმეში *Sunday Times v. United Kingdom* (სანდი თაიშის გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ)(1979), ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ შეაჯამა ზემოთ განხილული მრავალი მოთხოვნა: “კანონი ადექვატურად ხელმისაწვდომი უნდა იყოს: მოქალაქეს შესაძლებლობა უნდა ქონდეს მიიღოს მითითება იმასთან დაკავშირებით, თუ რა არის ადექვატური მოცემულ გარემოებებში და რა იურიდიული წესები მოქმედებს მოცემულ შემთხვევაში ... ვერ მოხდება ნორმის განხილვა „კანონის“ დონეზე, თუ იგი არ არის ფორმულირებული საკმარისი სიზუსტით, რაც საშუალებას აძლევს მოქალაქეს დაარეგულიროს საკუთარი ქმედება: მას უნდა შეეძლოს - საჭიროების შემთხვევაში შესაბამისი რჩევის საფუძველზე - წინასწარ, არსებული გარემოებების შესაბამისად, განსაზღვროს მოცემული ქმედების შედეგები.“

2.2.3 პარლამენტის განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა

პარლამენტს ზემოთ განხილული პრინციპების დაცვის განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა აკისრია. პარლამენტმა უნდა უზრუნველყოს კანონების საჯაროობა, სიცხადე და სტაბილურობა. ეს კი ყურადღების გამახვილებას მოითხოვს. სიცხადეს არ განაპირობებს მხოლოდ ზუსტად შერჩეული სიტყვების წყობა. სიცხადის მისაღწევად ასევე საჭიროა არსებობდეს შესაბამისობა ახალ კანონებსა და უკვე არსებულ დებულებებს შორის. რაც არ უნდა ნათლად იყოს ფორმულირებული, ახალი დებულებები შეიძლება დამაბნეველი აღმოჩნდეს, თუკი მას არსებულ კანონებთან და დებულებებთან ერთიანობაში წავიკითხავთ, რომლებიც იგივე სიტყვებს შეიცავს, მაგრამ ეს სიტყვები სხვაგვარად არის განმარტებული. უფრო მეტიც, სიცხადეს შეიძლება ზიანი მიადგეს ზედმეტი რეგულირების ან მთელი რიგი კანონებით საკითხის დარეგულირების შედეგად, რადგან ამგვარი მიდგომა ადვილად აბნევს მოქალაქეებსა და ოფიციალურ პირებს.

ამგვარად ცხადი კანონების შესაქმნელად კანონშემოქმედებმა უნდა გამოიყენონ ადექვატური საკანონმდებლო ტექნიკები და უნარები. ამ ტიპის სამუშაო შეიძლება განახორციელონ პარლამენტის წევრებმა, მაგრამ უმეტეს შემთხვევაში სამუშაოს შემსრულებლები არიან საჯარო მოსამსახურეები, რომლებიც მუშაობენ პარლამენტში ან სამინისტროებში. იურიდიულ სისტემაში, რომლის მისწრაფებაც კანონის უზენაესობის მიღწევა,

მნიშვნელოვანია, რომ ამ პირებს გააჩნდეთ შესაბამისი მომზადება და სამუშაოს შესასრულებლად საჭირო საკმარისი უნარები.

კანონმდებლობის ხარისხის უზრუნველსაყოფად ასევე მნიშვნელოვანია, კანონშემოქმედებით პროცესში გათვალისწინებული იქნას რჩევები დამოუკიდებელი როგორც საჯარო ისე კერძო ინსტიტუტებიდან, განსაკუთრებით კი არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან, პროფესიული კავშირებიდან და ბიზნეს საზოგადოებებიდან. უფრო მეტიც, საკანონმდებლო უნარებისა და ტექნიკების დახვეწის პროცესში დადებითი შედეგის მომტანია აზრთა გაცვლა-გამოცვლა სხვადასხვა ქვეყნის პარლამენტის წევრებთან და ოფიციალურ პირებთან.

ზოგიერთ პარლამენტში მოქმედებს საკანონმდებლო ტრენინგებისა და კანონების პროექტების შემუშავების ინსტიტუტები, რომლებიც ტრენინგს უტარებენ ადგილობრივ ასევე უცხოელ პარლამენტის თანამშრომლებს კანონების პროექტების მომზადების ტექნიკებში. ზემოთ ხსენებულის მაგალითად შეიძლება დასახელდეს ინდოეთი. ინტერ-საპარლამენტო კავშირიდან შეიძლება მოხდეს ამ ტიპის ინფორმაციის მოპოვება.

საჯაროობა ოფიციალურ გაზეთში ფორმალურ გამოცხადებაზე მეტს ნიშნავს. მოქალაქეებს და ოფიციალურ პირებს უბრალოდ არ შეუძლიათ ინფორმირებულნი იყვნენ ახალი კანონებისა და მათში შეტანილი ცვლილებების შესახებ ამგვარ გამოცემებში მხოლოდ მათზე მითითების საფუძველზე. ყოველდღიურად ადამიანებს უზარმაზარი მოცულობის ინფორმაციის გადამუშავება უწევთ, ამდენად საჯაროობის მიზანია მოხდეს იმ პირთა აქტიური ინფორმირება, ვისაც მოცემული იურიდიული ხასიათის ცვლილებები ეხება.

მაშინაც კი, როცა მოცემული ტიპის საინფორმაციო კამპანიის განხორციელება აღმასრულებლის ამოცანაა, პარლამენტმა თავლყური უნდა ადევნოს ზემოთ ხსენებული პროცესის დამაკმაყოფილებელ დონეზე წარმართვას. ინტერნეტმა შეიძლება ძალიან სასარგებლო როლი შეასრულოს სხვადასხვა აუდიტორიისთვის კანონის გაცნობასა და მისი ხელმოსაწვდომობის უზრუნველყოფაში. საზოგადოებებში, სადაც ბეჭდვითი მასალები და ინტერნეტი ადვილად ხელმისაწვდომი არ არის, სხვა საშუალებები უნდა იქნას გამოყენებული. ამ შემთხვევაშიც, ინტერ-საპარლამენტო კავშირიდან შეიძლება მოხდეს დამატებითი ინფორმაციის მოპოვება.

თუმცა კანონთა რეტროაქტიური გამოყენების აკრძალვა ძირითადად მიმართულია სასამართლოებისა და აღმასრულებელი, განსაკუთრებით კი პროკურატურის ორგანიზებისადმი, პარლამენტს აქაც გააჩნია გარკვეული პასუხისმგებლობა. კერძოდ, სისხლის სამართლის კანონებში, სადაც რეტროაქტიური გამოყენების აკრძალვა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, პროკურორები და მოსამართლეები ხშირად ხვდებიან ისეთ დებულებებს, რომელთა მომზადება დიდი ხნის წინ მოხდა და რომლებიც ვეღარ უზრუნველყოფენ არსებული იურიდიული პრობლემის შესატყვის გადაწყვეტას. პარლამენტებმა ყურადღება უნდა გაამახვილონ ასეთ ფაქტებზე და უზრუნველყონ ამგვარი სიტუაციების არიდება შემდეგი გზით - რეგულარულად უნდა მოხდეს იმის შემოწმება, არის თუ არა პარლამენტის მიერ შემუშავებული საკანონმდებლო აქტებში შემავალი კანონები, განსაკუთრებით კი ძველი დებულებები, შესაბამისი თანამედროვე სტანდარტებთან და საზოგადოებაში, კანონმდებლებსა და ადვოკატებს შორის არსებულ პოზიციებთან.

რეტროაქტიური გამოყენების აკრძალვისას სასარგებლო კანონების რეგულარული განხილვა და საჭიროების შემთხვევაში, მათში ცვლილებების შეტანა.

ამასთან აღმასრულებელი მნიშვნელოვან როლს თამაშობს კანონიერების მოთხოვნების დაცვის პროცესში. კანონების სიცხადე და საჯაროობა განმტკიცებულია, თუკი აღმასრულებელი უზრუნველყოფს განახლებული ინფორმაციის მიწოდებას იმ ჯგუფებისათვის, რომელთათვისაც კონკრეტული კანონები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია; ამასთან უზრუნველყოფილია ამგვარი განახლებული ინფორმაციის მიწოდება იმ ენაზე, რომელიც გასაგებია შესაბამისი აუდიტორიისთვის. ინტერნეტმა აქ შეიძლება მნიშვნელოვანი როლი შეასრულოს. მნიშვნელოვანია გაფართოვდეს წვდომა, მოხდეს ეს ინტერნეტის თუ მედიის საშუალების, ადვოკატთა ორგანიზაციებთან, პროფესიონალურ ორგანიზაციებთან, არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, იურიდიული დახმარების სამსახურებთან და ა.შ.

2.2.4. დისკრეცია

კანონის უზენაესობის მისაღწევად მთავრობის უფლებამოსილებები უნდაშემცლებიდაგვარად განხორციელდეს იმ კანონების გზით, რომლებიც ზოგადია ხასიათით, მოხდა მათი გაცნობა წინასწარ და ა.შ. მაგრამ პოლიტიკური ძალაუფლება ყველა შემთხვევაში ვერ განხორციელდება კანონების საშუალებით. დისკრეცია და ძალაუფლების გამოყენება გარკვეული დადგენილებების საფუძველზე მმართველობის გარდაუვალი ელემენტია. კანონის უზენაესობის სტანდარტების დასაკმაყოფილებლად, ზოგადმა წესებმა უნდა განსაზღვროს ამგვარი დისკრეციული ძალაუფლების გამოყენების ან განკარგულებების გაცემის უფლებამოსილება.

უფრო მეტიც, აღმასრულებელმა მარტივად არ უნდა შეხედოს დისკრეციული ძალაუფლების გამოყენების საკითხს. ეს, რა თქმა უნდა, ერთ-ერთი ყველაზე რთული საკითხთაგანია პოლიტიკური ძალაუფლების გამოყენების სფეროში, რადგან ეროვნული უსაფრთხოების წინაშე არსებული ზოგიერთი საფრთხის შემთხვევაში აუცილებელია განსაკუთრებული საიდუმლო მიდგომის გამოყენება და ამასთან შეიძლება საჭირო გახდეს სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების გარკვეული შეზღუდვა. ზოგიერთ შემთხვევაში უნდა მოხდეს კანონის უზენაესობისა და სხვა მნიშვნელოვანი მიზნების დაბალანსება. პოლიტიკოსების ქმედება კეთილსინდისიერებას უნდა ეფუძნებოდეს ამგვარი დასაბალანსებელი გარმოებების არსებობის შემთხვევაში.

ამგვარი ბალანსის მნიშვნელოვანი ელემენტებია აქტები, რომლებიც არეგულირებს ინფორმაციაზე წვდომას და ის, თუ როგორ ხორციელდება ან უნდა განხორციელდეს მსგავსი აქტები. დამატებითი მითითებების მოძიება შესაძლებელია საერთაშორისო ხელშეკრულებებსა და ადამიანის უფლებების საერთაშორისო სასამართლოს ჩვეულებით სამართალში.

ინტერ საპარლამენტო კავშირის სახელმძღვანელო „უსაფრთხოების სექტორის საპარლამენტო ზედამხედველობა: პრინციპები, მექანიზმები და პრაქტიკა“ (*Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices*) აღწერს მოცემულ კონტექსტში არსებულ იურიდიულ ჩარჩოებსა და ზოგადად მიღებულ პრაქტიკებს.

სხვა საკითხებთან ერთად სახელმძღვანელო აღწერს საგანგებო სიტუაციებში მოქმედების პრინციპებს, რაც მოიცავს კანონიერების, გამოცხადების, კომუნიკაციის, დროებითი ზომების, საგანგებო საფრთხის, პროპორციულობის და ხელშეუხებლობის საკითხებს, ეს უკანასკნელი მიუთითებს იმ ფუნდამენტურ უფლებებზე, რომელთა დარღვევა დაუშვებელია.

სახელმძღვანელო ასევე რჩევას აძლევს პარლამენტს, იყოს აქტიურად ჩართული საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების ან აღმასრულებელი ხელისუფლების მიერ შესაბამისი განკარგულების გაცემის შემდეგ მისი რატიფიკაციის პროცესში. ზემოთ აღნიშნული ჩართულობის მიზანია, თავიდან აცილებული იქნას მოცემული ხასიათის ზომების მიღებაში მხოლოდ აღმასრულებელი ხელისუფლების მონაწილეობა.

2.2.5 ძალაუფლების გამოყოფა

კანონის უზენაესობა მოითხოვს, რომ ძირითადი ზალაუფლებები, როგორცაა საკანონმდებლო და სასამართლო ძალაუფლება გამოყოფილი იქნას ერთმანეთისგან. ასეთი გაყოფა არ ნიშნავს მხოლოდ ამ ძალაუფლებების აღსრულებას სხვადასხვა ინსტიტუტების მიერ (მაგალითად, მთავრობა, პარლამენტი და სასამართლო), არამედ ასევე მიუთითებს იმაზე, რომ ერთ-ერთი შტოს წარმომადგენელი არ შეიძლება იყოს ერთზე მეტი ინსტიტუტის წევრი (მაგალითად პრემიერ მინისტრი არ შეიძლება იყოს ამავდროულად მოსამართლე).

რა თქმა უნდა, რეალობაში არ არსებობს ძალაუფლებების მკაცრი და აბსოლუტური გაყოფა: ყველა ქვეყანაში არსებობს ინსტიტუტები, რომლებიც მონაწილეობას იღებენ ორი ტიპის ძალაუფლების აღსრულებაში. საერთო მახასიათებელი იმაში მდგომარეობს, რომ აღმასრულებელს შეუძლია გარკვეული ტიპის წესების გამოცემა (განკარგულებები, სააღსრულებო ბრძანებები და ა.შ.) ან გააჩნია ერთობლივი უფლებამოსილება გამოსცეს გარკვეული წესები. უფრო მეტიც, ორივე სამოქალაქო და ჩვეულებითი სამართლის ქვეყნებში ინციდენტური სამართალი განიხილება როგორც არსებული კანონების ნაწილი, იმ თვალსაზრისით, თუ როგორ ხდება კანონების ინტერპრეტაცია და გამოყენება კონკრეტულ შემთხვევებში. ანუ როდესაც მოსამართლეები იყენებენ თავიანთ სასამართლო ძალაუფლებას, მათ ასევე წვლილი შეაქვთ ეროვნულ დონეზე კანონის განვითარებაში.

ამასთან, ბევრი ქვეყანა გარკვეულ შემთხვევებში უშვებს ინდივიდების ერთდროულ საქმიანობას ორ ინსტიტუტში. მაგალითად, გაერთიანებულ სამეფოში მინისტრთა კაბინეტის წევრი ასევე შეიძლება იყოს პარლამენტის წევრიც.

ამდენად, ბევრ ქვეყანაში არსებული სიტუაცია შეიძლება აღიწეროს როგორც შემოწმებებისა და ბალანსის სისტემა და არა ძალაუფლებების მკაცრი გაყოფის სისტემა. ძალაუფლება განაწილებულია ისეთი ფორმით, რომ არც ერთ ინსტიტუტს ან პირს არ შეუძლია სრული ძალაუფლების გამოყენება, რადგან ძალაუფლების აღსრულება ყოველთვის მოწმდება და ბალანსდება სხვა სახის ძალაუფლებების აღსრულებით. მოცემულის მაგალითად შეიძლება გამოვიყენოთ პარლამენტები, რომლებიც ზედამხედველობენ ხელისუფლების აღმასრულებელ ფრთას.

შემოწმებისა და ბალანსის შესატყვის სისტემას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება კანონის უზენაესობის მიღწევაში. მაგალითად, არ მოხდებოდა კანონის უზენაესობის

ძირითადი ფუნქციის - ძალაუფლების გამოყენების შეზღუდვა - განხორციელება, ერთი და იმავე ინსტიტუტის ან პირის მიერ აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ძალაუფლების აღსრულების შემთხვევაში.

2.2.6 სასამართლო

კანონის უზენაესობის სავალდებულო მოთხოვნაა მიუკერძოებელი და დამოუკიდებელი სასამართლოს არსებობა, რომელსაც, როგორც საბოლოო ინსტანციას შეუძლია დავების გადაწყვეტა და კანონისადმი პატივისცემის უზრუნველყოფა.

ყველა საზოგადოებაში არის გარდაუვალი კონფლიქტების წარმოშობა. ზოგიერთი ასეთი კონფლიქტი წარმოიშობა სახელმწიფოსა და მოქალაქეებს შორის ურთიერთობების პროცესში. სხვა ტიპის კონფლიქტები წარმოიქმნება მოქალაქეებსა და სხვა კერძო სუბიექტებს შორის.

ზოგიერთი კონფლიქტი ფაქტებს ეხება. მაგალითად პოლიცია ადანაშაულებს მამაკაცს აჯანყებაში მონაწილეობის მიღებაში - მამაკაცი უარყოფს თავის მონაწილეობას ამ პროცესში. ქალი აცხადებს, რომ მეზობელს მისი ვალი აქვს - მეზობელი უარყოფს, რომ ისეხა ქალისგან.

სხვა ტიპის კონფლიქტები კანონს შეეხება. ერთი პირი აცხადებს, რომ მას გააჩნია იურიდიულად გამართული კონტრაქტი სახლის შეძენაზე, რადგან მან სახლის მფლობელს მიაწოდა ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ ფასი, რომელშიც მეპატრონე ყიდიდა სახლს ადგილობრივ გაზეთში გამოქვეყნებული განცხადების მიხედვით, მისაღები იყო მისთვის. მფლობელი ამტკიცებს, რომ არ არსებობს კონტრაქტი და მას არ გააჩნია სახლის გაყიდვის ვალდებულება, რადგან განცხადება წარმოადგენდა მოლაპარაკებებზე მოწვევას და არა შეთავაზებას, რომელიც მიღების შემთხვევაში შექმნიდა კონტრაქტს იურიდიული თვალსაზრისით.

კონფლიქტების გადაჭრა კანონის შესაბამისად უნდა განხორციელდეს.

ასეთი ტიპის კონფლიქტები კანონის შესაბამისად უნდა გადაიჭრას. გადაწყვეტილება უნდა იქნას მიღებული შესაბამისი ფაქტების, მოცემული ფაქტების შესაბამისი კანონის გამოყენების საფუძველზე. ამგვარი გადაწყვეტილების არარსებობის შემთხვევაში, კონფლიქტები გაგრძელდება ან მათი მოგვარება სხვა გზებით მოხდება, უკიდურეს შემთხვევაში კონფლიქტის მოგვარება ძალით შეიძლება განხორციელდეს.

ამასთან ერთად, თუკი ოფიციალური პირები ან მოქალაქეები უნდა დაემორჩილონ კანონს, მათ უნდა იცოდნენ თუ კანონის რომელი ინტერპრეტაცია არის მართებული ან როგორ გამოიყენება კანონი მოცემული ფაქტების შემთხვევაში. კომპეტენტური ორგანოს გადაწყვეტილებას შეუძლია უზრუნველყოს ამგვარი სიცხადე. ამდენად მნიშვნელობა ცდება მხარეებს შორის კონკრეტულ საკითხზე დავის გადაწყვეტას. უფრო ზოგადად გადაწყვეტილება ხელს უწყობს ოფიციალური პირებისა და მოქალაქეების მიერ კანონის გააზრებისა და კანონზე დაქვემდებარების უზრუნველყოფას.

დამოუკიდებლობა

ამ ტიპის გადაწყვეტილებები მესამე პირმა, მოსამართლემ ამ სასამართლომ უნდა მიიღოს. სასამართლოს წარმომადგენლები თავისუფალნი უნდა იყვნენ გარე ზეწოლისგან. მათ გადაწყვეტილება კანონის და მხოლოდ კანონის შესაბამისად უნდა მიიღონ. ეს, უპირველეს ყოვლისა, ნიშნავს, რომ ისინი დამოუკიდებელი უნდა იყვნენ ხელისუფლებისგან. მათ გადაწყვეტილებებზე ზემოქმედება ვერ უნდა იქონიონ ძალაუფლების მქონე პირებმა. მეორე მხრივ, მოსამართლეები უნდა ასრულებდნენ პროფესიული კეთილსინდისიერებისა და ქცევის კოდექსს, და იყვნენ სამართლიანი გზით განსჯაზე პასუხისმგებელი.

ამგვარი დამოუკიდებლობა ხელშეწყობილი და უზრუნველყოფილი უნდა იქნას ისეთი კანონებით, როგორცაა მოსამართლის დანიშვნა, მისი ვადის გარანტიები, სამსახურის პირობები, და ხელფასების განსაზღვრის წესი - ყველა ეს ასპექტი მაქსიმალურად უნდა იქნას თავისუფალი ხელისუფლების გავლენისგან.

მიუკერძოებლობა

მოსამართლის თავისუფლება გარე ზეწოლისგან ნიშნავს, რომ მოსამართლე მიუკერძოებელია; სხვა სიტყვებით იგი არ არის მიკერძოებული სასამართლოს პროცესის ერთ-ერთი მხარის სასარგებლოდ. ამისათვის, სხვა პირობებთან ერთად, აუცილებელია, რომ მხარეებს, თუკი მათ გააჩნიათ ეჭვი მოსამართლის მიკერძოების შესახებ, ჰქონდეთ მოსამართლის საკითხის დასმის შესაძლებლობა. შედეგად, შესაძლოა მოხდეს მოსამართლის საქმისგან ჩამოშორება. მოსამართლეები ასევე უნდა იყვნენ უზრუნველყოფილი შესაძლებლობით თავი აარიდონ საქმეს, თუკი მათ გარკვეული ურთიერთობა გააჩნიათ კონფლიქტის რომელიმე მხარესთან.

კორუპცია წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე დიდ საფრთხეს სასამართლოს მიუკერძოებლობისა და დამოუკიდებლობის კონტექსტში. ამ მიზეზით, აუცილებელია ადექვატური ხელფასების, მოქმედების ვადის გარანტიების და მსგავსი ზომების გათვალისწინება. ზემოთ განხილულიდან კი აშკარაა, რომ ეს ზომები დაბალანსებული უნდა იქნას ისეთი ვალდებულებებით, როგორცაა პროფესიონალური პატიოსნებისა და ქცევის ნორმების დაცვა.

პროფესიული ეთიკა

კანონის სწორად და თანასწორად, გარე ზეგავლენების გარეშე გამოყენება ყველა პირისათვის არ მოიცავს მხოლოდ ადექვატურ წესებსა და ღონისძიებებს. იგი ასევე გულისხმობს პროფესიული ეთიკის მაღალ სტანდარტებს და შესატყვის ქცევას დავის გადაწყვეტის პროცესში მონაწილე ყველა მხარისგან.

მოსამართლეების პირადი ცხოვრებაც არ უნდა შეიცავდეს ისეთ კომპრომისებს, რომლებიც ზემოქმედებას იქონიებენ მათ დამოუკიდებლობასა და მიუკერძოებლობაზე, გარე გავლენასა და ზეწოლაზე მოწყვლადობის გამო. მათი ქმედებები მართული უნდა იყოს კანონით, ძალზედ წვრილმან შემთხვევებშიც კი, როდესაც ბევრ ჩვეულებრივ მოქალაქეს უჩნდება კანონის არდამორჩილების ტენდენცია.

მოსამართლეები ასევე დიდი სიფრთხილით უნდა მიუდგნენ ისეთ საქმიანობებში ჩართვას, რომლებიც თუმცა კანონიერია, შესაძლოა გამოიწვიონ მათი მოწყვლადობა გარე ზემოქმედების მიმართ. მაგალითად, ნაკლებად სავარაუდოა, რომ მოსამართლე მონაწილეობას იღებდეს აზარტულ თამაშებში, რამდენადაც კანონიერი არ უნდა იყოს ნებისმიერი კაზინო. იგივე ეხებათ პროკურორებსაც.

პოლიტიკოსების როლი

ძალზედ მნიშვნელოვანია, რომ პოლიტიკოსებმა საჯაროდ აღიარონ და პატივი სცენ სასამართლოს დამოუკიდებლობასა და მიუკერძოებლობას. პოლიტიკოსებმა, მაგალითად, არ უნდა გამოხატონ თავიანთი პოზიცია იმის შესახებ, თუ რა მიაჩნიათ მოცემული სასამართლო პროცესის სასურველ შედეგად, ამგვარი საქმე შესაძლოა უკვე სასამართლოში იყოს განხილვაზე, მაგრამ მოსამართლეს ჯერ არ ქონდეს მიღებული გადაწყვეტილება. მოცემული შეიძლება ინტერპრეტირებული იქნას მოსამართლეების მიერ - და საზოგადოების მიერ - როგორც გარე ზემოქმედება სასამართლო პროცესის შედეგზე ზემოქმედების მიზნით.

პოლიტიკოსებმა ასევე თავი უნდა შეიკავონ კონკრეტულ საქმეებზე მიღებულ გადაწყვეტილებებზე კომენტარებისგან ან იმის განცხადებისგან, რომ საქმეზე მცდარი გადაწყვეტილება იქნა მიღებული. ეს რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს, რომ პოლიტიკოსმა საერთოდ არაფერი არ უნდა განაცხადოს სასამართლო საქმეების შესახებ; მათ შეიძლება გაუჩნდეთ კანონებში ცვლილებების ან ახალი კანონის შემოტანის სურვილი სასამართლო გადაწყვეტილების ან მთელი რიგი ამგვარი გადაწყვეტილებების შედეგად, რომლებიც მათი აზრით, არ შეესაბამება თანამედროვე სტანდარტებს. მაგრამ პოლიტიკოსები უნდა შემოიზღუდონ ძალზედ ზოგადი ხასიათის შენიშვნებით და არავითარ შემთხვევაში არ გამოაცხადონ თავიანთი ვარაუდი იმის შესახებ, რომ მოსამართლეებმა კონკრეტულ შემთხვევებში მცდარი გადაწყვეტილებები მიიღეს. უნდა გავითვალისწინოთ, რომ სასამართლო გადაწყვეტილება შეიძლება სრულად შეესაბამებოდეს მოქმედ კანონს. ამ შემთხვევაში პასუხისმგებლობა კანონმდებლებს ეკისრებათ.

პოლიტიკოსებმა ასევე დიდი სიფრთხილე უნდა გამოიჩინონ მოსამართლეების სამუშაო პირობებისა და ვადების საჯაროდ განხილვისას. მაგალითად, მიუღებელია კონკრეტული სასამართლო გადაწყვეტილების პასუხად პოლიტიკოსი წინადადებით გამოვიდეს, რომ მოსამართლის ვადის გარანტიები უნდა გაუქმდეს და მოსამართლეები უნდა გათავისუფლდნენ სამსახურიდან „მცდარი“ გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში.

ზემოთ აღნიშნული არ ნიშნავს, რომ არ შეიძლება განხილულ იქნას მოსამართლის ვადის გარანტიების საკითხი, თუკი მიღებული წესები საბოლოო ჯამში აკმაყოფილებს სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფის მოთხოვნებს.

სხვა საკითხია, რომ პარლამენტარებმა ზედამხედველობა უნდა განახორციელონ აღმასრულებელ ხელისუფლებაზე, სასამართლოს ჩათვლით, სამართლის შესატყვისი ადმინისტრირების უზრუნველყოფის მიზნით. ამ მოვალეობის შესრულება არ გულისხმობს მოსამართლეების დამოუკიდებლობაში ჩარევას.

სასამართლოები ხელმისაწვდომი უნდა იყოს

მნიშვნელოვანია სასამართლოების ხელმისაწვდომობა. ადამიანები თავს არ უნდა იკავებდნენ მათი საქმეების სასამართლოში წარდგენისგან, რადგან ეს პროცესი ძალზედ ძვირია, გართულებულია და პრობლემურია. სამართლის ხელმისაწვდომობა მნიშვნელოვანი ელემენტია სამართლის უზენაესობის მქონე საზოგადოებაში.

ეს, უპირველეს ყოვლისა ნიშნავს, რომ სასამართლოში საქმის მიღების და განხილვის კრიტერიუმები არ უნდა იყოს რთული და მკაცრი. გარკვეული შეზღუდვები გარდაუვალია, რადგან ძალზედ დიდი რაოდენობის საქმეების შემთხვევაში მოხდება სასამართლოების გადატვირთვა და ეს სასამართლო სისტემაზე უარყოფით გავლენას იქონიებს. მაგრამ ნებისმიერ შეზღუდვას უნდა გააჩნდეს დასაბუთებული მიზანი და ამგვარი შეზღუდვის არსებობა აუცილებელი უნდა იყოს მიზნის მისაღწევად.

მაგალითად, სისხლის სამართლის საქმეების შემთხვევაში სასჯელის სერიოზულობისა და ტექნიკური ხასიათის გათვალისწინებით, შეიძლება გამართლებული იყოს, რომ ექვმიტანილები სასამართლოში ადვოკატების მიერ იყვნენ წარმოდგენილნი. მაგრამ იურიდიული წარმომადგენლის არსებობის მოთხოვნა მცირე ზომის და შედარებით მარტივი საქმეების შემთხვევაში არ წარმოადგენს აუცილებლობას, იმ შემთხვევაში, თუ მოსამართლეებს გააჩნიათ შესატყვისი კანონის გამოყენების ადეკვატური უფლებამოსილება.

მეორე- სასამართლო ხარჯები ზომიერი უნდა იყოს, ამასთან უნდა არსებობდეს სუბსიდიები იმ პირებისათვის, რომელთაც ხელი არ მიუწვდებათ სასამართლო ხარჯებზე ან იურისტის სახდელზე. ამ დილემიდან ზიგადად მიღებული გამოსავალია - ადვოკატების საფასურის გადახდა იკრძალება იურიდიული დახმარების სქემაში.

მაგალითად, ადამიანის უფლებებზე ევროპული კონვენციის მუხლი 6-ის შესაბამისად, სისხლის სამართლის საქმეებზე ადამიანს გააჩნია უფასო იურიდიული დახმარების მიღების უფლება. ცნობილ სასამართლო პროცესში *Airey v. Ireland* (აირეი ირლანდიის წინააღმდეგ) ევროპის სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება, რომ კონკრეტულგარემოებებში სახელმწიფოს ასევე გააჩნია ვალდებულება იურიდიული დახმარება გაუწიოს პირს სამოქალაქო პროცესების შემთხვევაშიც. კიდევ ერთ დამატებით ასპექტს ის წარმოადგენს, რომ სამგზავრო დისტანცია სასამართლომდე არ უნდა იყოს დიდი.

გადავადებული სამართალი არის სამართლიანობაზე უარის განცხადება

ასევე ძალზედ მნიშვნელოვანია, რომ სასამართლო პროცესები ძალზედ დიდ ხანს არ გრძელდებოდეს, გადაწყვეტილების მიღება გონივრულ ვადაში უნდა ხორციელდებოდეს. გადავადებული სამართალი არის სამართლიანობაზე უარის განცხადების ტოლფასი - ეს კარგად ცნობილი დაკვირვებაა. ეს სწორედ ის სფეროა, სადაც პარლამენტმა უნდა გამოიჩინოს ინტერესი. კერძოდ, პარლამენტის ამოცანაა იმის უზრუნველყოფა, რომ სამართლის სისტემას გააჩნია სამართლის დროული წარმოებისათვის საჭირო ყველა საშუალება.

პროცედურები სამართლიანი უნდა იყოს

უფრო მეტიც, სასამართლოებში გადაწყვეტილებების მიღების პროცედურები უნდა იყოს სამართლიანი. ეს ნიშნავს, რომ სხვა ასპექტებთან ერთად, საქმის არსებითი მოსმენა ღია უნდა იყოს საზოგადოებისათვის. ეს ასევე ნიშნავს, რომ მხარეებს შეუძლიათ იურიდიული წარმომადგენლობის მოპოვებაზე იზრუნონ, მათ აქვთ საკუთარი არგუმენტების მომზადებისათვის ადეკვატური დრო, მათ აქვთ შესაძლებლობა უპასუხონ მეორე მხარის ან მხარეების მიერ წარმოდგენილ არგუმენტებს და ისინი უფლებამოსილნი არიან, მოითხოვონ მათი საქმეების სხვა სასამართლო ინსტანციებში განხილვა.

2.2.7 დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა

კანონის უზენაესობის პერსპექტივაში, დავები შეიძლება სასამართლოსგან განსხვავებული გზით გადაიჭრას. აბსოლიტურად მისაღებია დავების მოგვარებისა და გადაწყვეტის ალტერნატიული გზები. ინფორმაციისთვის, არსებობს სხვადასხვა ტიპის მეთოდები, როგორცაა მედიაცია და არბიტრაჟი, რომლებიც „დავების ალტერნატიული გადაწყვეტის“ მეთოდების სახელით არის ცნობილი. არსებობს ასევე კვაზი-სამართლის ინსტიტუტები, როგორცაა ომბუდსმენი, რომელთაც შეუძლიათ გამოიძიონ საჩივრები სახელმწიფოს ან ორიგანიზაციების მიერ ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების შესახებ.

დავების გადაწყვეტის ალტერნატიულ გზებს მრავალი უპირატესობა გააჩნია, როგორცაა: ადვილად ხელმისაწვდომი ხარჯისა და მანძილის თავსაზრისით, შედარებით სწრაფი, შედეგების უკეთესი აღსრულება, ოფიციალური სასამართლოს დატვირთვის შემსუბუქება და ა.შ. უფრო მეტიც, შესაძლებელია მცირე და მეტად გამარტივებული პროცედურების შემუშავება ოფიციალური სასამართლო სტრუქტურის ფარგლებში, როგორცაა მცირე საჩივრების განმხილველი სასამართლოები, სავალდებულო შემრიგებლურსაქმეთა წარმოება და ა.შ.

იმდენად რამდენადაც, ეს ალტერნატიული პროცედურები ფორმალური სასამართლოს ფარგლებში ან მის გარეთ, შედეგად იძლევა დავების გადაწყვეტის ეფექტიანობისა და ეფექტურობის გაზრდას, ამგვარი პროცედურები არა მხოლოდ მისაღებია კანონის უზენაესობის კონტექსტში, არამედ განამტკიცებს კიდევ კანონის უზენაესობას. თუმცა აუცილებელი წინაპირობის - მოცემული პროცედურები უზრუნველყოფენ ყველა მხარის იურიდიულ დაცვას, სამართლიანი მოსმენის ჩათვლით და აკმაყოფილებენ მიუკერძოებლობისა და დამოუკიდებლობის მოთხოვნებს - შესრულების შემთხვევაში.

ამ კონტექსტში ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ბევრ ქვეყანაში ფუნქციონირებს ადამიანი უფლებების დაცვის ეროვნული ინსტიტუტი (NHRI). მრავალ NHRI-ს გააჩნია საკუთარი მანდატი მიიღოს და გამოიძიოს ინდივიდუალური საჩივრები და შეუძლია მისდიოს ამ საქმეების მსვლელობას სახელმწიფო ინსტიტუტების დონეზე. საჭიროების შემთხვევაში, NHRI-ი ასევე ასრულებს შემრიგებლის ფუნქციას, ახვედრებს რა ერთმანეთს მომჩივანსა და მოპასუხეს კონფიდენციალურად წამოჭრილი საკითხების განხილვისა და მორიგების მიღწევის მიზნით. ამასთან ერთად NHRI-ს კანონით მოეთხოვება ანგარიში ჩააბაროს პარლამენტს, ამგვარმა ანგარიშებმა შეიძლება შედეგად გამოიწვიოს ცვლილებები კანონმდებლობაში და ქვეყანაში ზოგადად ადამიანის უფლებების დაცვის გაუმჯობესება.

დამატებითი სახელმძღვანელო მითითებები, შეგიძლიათ მოიძიოთ ეგრეთ წოდებულ პარიზის პრინციპებში (Paris Principles), რომელიც NHRI-ის სტატუსს ეხება და მიღებული იქნა გენერალური ასსამბლეის მიერ 1993 წლის 20 დეკემბერში, რეზოლუცია 48/134-ით.

2.2.8 სხვა გადაწყვეტილების მიმღებები

სასამართლოს გარდა არსებობენ სხვადასხვა ტიპის ადმინისტრაციული ოფიცრები და სააგენტოები, რომლებიც იყენებენ კანონს და იღებენ ისეთ გადაწყვეტილებებს, რომლებიც მოქალაქეებს ეხებათ. ეჭვს გარეშეა, რომ ადმინისტრაციის ყველა დონეზე, მინისტრებიდან დაწყებული და საჯარო პროკურორებით, ქუჩაში მომუშავე პოლიციის მუშაკით, საგადასახადოს თანამშრომლით, ქალაქის დაგეგმარების ოფიცრითა და გარემოს დაცვის სააგენტოთი დამთავრებული, უნდა მოხდეს კანონის დაცვა და ჯეროვანი გამოყენება. მრავალი მოცემული ტიპის სააგენტოს გადაწყვეტილებას მნიშვნელოვანი ხასიათის ზემოქმედება აქვს მოქალაქეების ცხოვრებაზე. ეს განსაკუთრებით ეხება საგადასახადო სამსახურს. სწორედ ამიტომ, უაღრესად მნიშვნელოვანია, რომ მოცემულმა სააგენტოებმა კანონის ფარგლებში იმოქმედონ, და ამასთან უზრუნველყონ კანონის პატივისცემა. მოცემული ერთეულების საქმიანობა არსებითია კანონის უზენაესობის მისაღწევად.

2.2.9 ადეკვატური აღსრულება

კანონის უზენაესობა გულისხმობს სახელისუფლებო ძალაუფლების აღსრულების დისციპლინირებას მისი კანონზე დაქვემდებარების გზით. ზემოთ აღნიშნული გულისხმობს, რომ ძალაუფლება აღსრულებულია მხოლოდ იმ პირების მიერ, რომელთაც გააჩნიათ ამის იურიდიული უფლებამოსილება და ამასთან ძალაუფლების აღსრულება კანონის ფარგლებში ხორციელდება.

უფრო მეტიც, კანონის უზენაესობა მოითხოვს ზოგადად კანონების მკაცრ აღსრულებასა და მათ მოსალოდნელ აღსრულებას. კანონის უზენაესობა მოითხოვს კანონთა პატივისცემასა და მათ განმტკიცებას ძალაუფლების გზით.

თუკი ადამიანები უნდა დაემორჩილონ კანონს, მაშინ მნიშვნელოვანია, რომ მათ დაინახონ კანონისადმი რეალური პატივისცემა. თუ მათთვის ცნობილი გახდა ან თავად გამოსცადეს, რომ რეალურად კანონის მორჩილებას არ აქვს ადგილი, სხვა სიტყვებით ოფიციალური პირები და მოქალაქეები რეალურად „ნორმებს“ „კანონთა წიგნში განსაზღვრული“ წესისგან რადიკალურად განსხვავებული გზით იყენებენ, მაშინ მათგან კანონის პატივისცემას აღარ უნდა ველოდეთ. ფართოდ გავრცელებული დაუმორჩილებლობა შედეგად იურიდიული სისტემის მიმართ უნდობლობასა და ინდეფერენტულობას იწვევს.

დამოუკიდებელი სასამართლო მნიშვნელოვან როლს ასრულებს გამოსაყენებელ წესებსა და ფაქტიურ ქცევას შორის შესაბამისობის უზრუნველყოფაში. კერძოდ, სასამართლო ამოწმებს აღმასრულებელი ძალაუფლების გადამეტების ფაქტებს.

ამასთან ერთად, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ყველა სააგენტოს და მათში მომსახურე ყველა პირის მიერ ამ წესის მნიშვნელობის და ამ წესით განსაზღვრულის მოთხოვნების გათვითცნობიერება. ისინი ვერ შეძლებენ კანონის აღსრულებას, თუ არ იციან ან არ ესმით

მოცემული კანონი. უფრო მეტიც, ისინი ვერ შეძლებენ კანონის უზენაესობის შენარჩუნებას, თუ არ ესმით მისი ძირითადი მახასიათებლები და მათი მნიშვნელობა. იმპერატიულია, მუდმივად ზრუნვა იმაზე, რომ ხელისუფლება, მის ყველა დონეზე ინფორმირებულია არა მხოლოდ კანონის უზენაესობაზე ზოგადად, არამედ მის მნიშვნელობაზე ყოველდღიურ საქმიანობაში. ამ კონტექსტში ასევე უნდა აღინიშნოს პარლამენტის მხრიდან შესაბამისი მექანიზმების გამოყენებით განხორციელებული ადექვატური ზედამხედველობის მნიშვნელობა.

2.2. 10სიფრთხილე

კანონის უზენაესობის ფორმალური მოთხოვნების ჩამონათვალი კიდევ შეიძლება განივრცოს. მაგრამ ამგვარი ჩამონათვალი გასცდება წარმოდგენილი მოკლე სახელმძღვანელო მითითებების საზღვრებს. თუმცა, მაინც მნიშვნელოვანია რამდენიმე სხვა ასპექტის განხილვა.

არ არსებობს მტკიცე და სწრაფი კრიტერიუმები

პირველი გაკვრით უკვე იქნა აღნიშნული წარმოდგენილ ნაშრომში: კანონის უზენაესობას არ გააჩნია შავი ან თეთრი ხასიათი, მას ახასიათებს შედარებითობა. არ არსებობს მტკიცე და სწრაფი კრიტერიუმები, რომლებიც მიუთითებს, მოხდა თუ არა მოთხოვნების დაკმაყოფილება.

მაგალითად, მარტივია იმის თქმა, რომ კანონები უნდა იყოს ცხადი მათთვის, ვისკენაც ეს კანონები არის მიმართული. თუმცა სრული სიცხადე მიუღწევადია.

საყოველთაოდ მიღებული სიბრძნის თანახმად, გარკვეულ შემთხვევებში თითოეული სიტყვა ექვემდებარება სხვადასხვა ინტერპრეტაციას. მაგალითად, თუკი ადგილობრივი კანონი აცხადებს, რომ სადგომზე დაუშვებელია ავტოტრანსპორტის შემოყვანა, ცხადია, რომ მანქანები, მოტოციკლები და ველოსიპედები არ დაიშვება სადგომზე. მაგრამ რა მდგომარეობაა სკეიტბორდებისა და სკეიტების შემთხვევაში? ყველა სიტყვას გააჩნია ძირითადი მნიშვნელობა, რომელიც არ ექვემდებარება კამათს, მაგრამ ყოველთვის არსებობს ადგილი მნიშვნელობის გაურკვეველობისთვის.

უფრო მეტიც, თუმცა კანონი უნდა დაიწეროს რაც შეიძლება უბრალო სიტყვებით, ტექნიკურობის გარკვეული ხარისხი გარდაუვალია კანონის სიცხადის მიზნებიდან გამომდინარე. უფრო მეტიც, მრავალ იურიდიულ სისტემაში - ხშირად დასაბუთებული მიზეზით - კანონში შეტანილია სიტყვები, რომელთაც გააჩნია სხვადასხვა ინტერპრეტაცია; ამის ნათელი მაგალითია დებულებები ადამიანის უფლებებზე და საერთაშორისო კონვენციები. იგივე შეიძლება ითქვას დებულებებზე საკუთრების ან გონივრულობის შესახებ გადაცდომებისა და საკონტრაქტო კანონების კოდექსებში.

რა თქმა უნდა, ზემოთ აღნიშნულისა და სხვა ფაქტების ზემოქმედება კანონის სიცხადეზე არ უნდა იქნას გადაჭარბებულად შეფასებული. შესაძლებელია იმის უზრუნველყოფა, რომ მოქალაქეები და ოფიციალური პირები უმრავლეს შემთხვევაში იცნობენ მათ ძირითად ვალდებულებებსა და უფლებებს. საკითხი უფრო ეხება იმას, რომ იურიდიული სისტემების

შესაბამისობა კანონის უზენაესობასთან ხარისხობრივი ცნებაა - და ამდენად კამათის თემას წარმოადგენს.

ყოვლისმომცველი ჩარჩო

სულ ახლახანს განხილული მოთხოვნები ზოგადი პრინციპების ხასიათს ატარებს. ეფექტურობის მისაღწევად უნდა მოხდეს მათი დახვეწა და უფრო დეტალურ წესებად და იურიდიულ ღონისძიებებად ჩამოყალიბება. სხვა სიტყვებით, პრინციპები ქმნიან - არც მეტი არც ნაკლები - ყოვლისმომცველ ჩარჩოს, საფუძველს; უნდა მოხდეს მათი დეტალურ და კონკრეტულ წესებად გარდაქმნა. ამ პროცესში მრავალი არჩევანის გაკეთებაა აუცილებელი.

მაგალითად, ზოგიერთ იურიდიულ სისტემაში ერისკაცები მონაწილეობას არ იღებენ სისხლის სამართლის და სამოქალაქო სამართლის საქმეების განხილვაში, სხვა იურიდიულ სისტემებში კი ხდება ერისკაცების გამოყენება ამ მიზნით. ორივე შემთხვევაში, სასამართლო გადაწყვეტილების მიღება აკმაყოფილებს დავების განხილვის დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის, და სამართლიანი მოსმენის მოთხოვნებს.

სხვა მაგალითის შემთხვევაში, იურიდიული სისტემების დიდ ნაწილში სასამართლოს მინიჭებული აქვს უფლებამოსილება განიხილოს, არის თუ არა უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანოს მიერ მიღებული კანონები კონსტიტუციასთან შესაბამისობაში, სხვა იურიდიულ სისტემებში კი - სასამართლოს არ გააჩნია ე.წ. საკონსტიტუციო განხილვის ასეთი უფლება. ორივე სისტემას სავარაუდოდ გააჩნია საკანონმდებლო აქტების კონსტიტუციასთან შესაბამისობის ადექვატური შემოწმების საშუალებები.

ზოგიერთ იურიდიულ სისტემაში, პროკურორები ვალდებული არიან გამოიძიონ ნებისმიერი მათთვის წარდგენილი სისხლის სამართლის დანაშაული ან სამართალდარღვევა, მაშინ როცა სხვა იურიდიულ სისტემებში პროკურორებს შუძლიათ თავისი შეხედულებისამებრ მიიღონ გადაწყვეტილება. მიუხედავად ამისა, ორივე სისტემის შემთხვევაში სისხლის სამართლის აღსრულება შეიძლება იყოს ადექვატური და პროგნოზირებადი.

არ არსებობს ყველაფერზე მორგებული გადაწყვეტა

მოკლედ, ჩვეულებრივ არ არსებობს ერთადერთი სწორი პასუხი კითხვაზე, როგორ უნდა მოხდეს კანონის მოთხოვნების წესის განხორციელება. ჩვეულებრივ არსებობს ამის განხორციელების მრავალი სხვადასხვა გზა. ის იურიდიული სისტემები, რომელთა წესები ზუსტი შინაარსისა და ინსტიტუტების მნიშვნელოვან ვარიანტებს მოიცავს, შეიძლება მაინც ერთი და იმავე დონეზე აკმაყოფილებდნენ კანონის უზენაესობის მოთხოვნებს. ამდენად, არ არსებობს იურიდიული სისტემა, რომელიც შეიძლება გამოყენებული იქნას როგორც კანონის უზენაესობის უნივერსალურად გამოყენებადი მოდელი. არ არსებობს კანონის უზენაესობის ზოგადი მოთხოვნების კონკრეტულ იურიდიულ წესებად გარდაქმნის პრობლემის ერთი უნივერსალური გადაწყვეტა.

ეს ასევე ნიშნავს, რომ არც ერთმა პოლიტიკოსმა არ უნდა იფიქროს, რომ მხოლოდ მისი ეროვნული მოდელი შეესაბამება კანონის უზენაესობის მოთხოვნებს. ეს განსაკუთრებულ

მნიშვნელობას იძენს სხვა ქვეყნებთან იურიდიული თანამშრომლობისას, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ამგვარი თანამშრომლობის მიზანია მოცემულ ქვეყნებში კანონის უზენაესობის განმტკიცება და აღმშენებლობა.

შედარებითობის გაცნობიერება

თუმცა არ უნდა ვიყოთ რელატივისტები. ზოგიერთი იურიდიული წესი და ზომა უბრალოდ არღვევს კანონის უზენაესობის ძირითად მოთხოვნებს. თუკი მოსამართლეებს პირდაპირ ნიშნავს აღმასრულებელი ყოველგვარი გარანტიების გარეშე და თუ აღმასრულებელს შეუძლია მისი ნების საფუძველზე გაათავისუფლოს მოსამართლეები, კანონის უზენაესობა არ არის დაცული. თუკი დაშვებულია ადამიანთა დაჭერა და მათი ციხეში ჩასმა კვირების განმავლობაში სასამართლოს წინაშე წარდგენის გარეშე, კანონის უზენაესობა ირღვევა. თუკი მთავრობის აქტები, რომელიც გულისხმობს საჯარო ძალაუფლების მოქალაქეების წინააღმდეგ გამოყენებას არ ექვემდებარება დეტალურ შემოწმებასა და განხილვას, მაშინ ხდება კანონის უზენაესობის დარღვევა.

2.3 რატომ არის კანონის უზენაესობა აუცილებელი ეროვნულ დონეზე?

არ არსებობს იმის მხოლოდ ერთი მიზეზი, თუ რატომ არის მნიშვნელოვანი, რომ ოფიციალური პირები და მოქალაქეები ემორჩილებოდნენ კანონს. კანონის უზენაესობა თავის თავში მოიცავს მრავალ მიზანს, მრავალი მათგანი ერთმანეთთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული.

2.3.1 ძალაუფლების გამოყენების შეზღუდვა

ბევრ, თუ არა ყველა, სახელმწიფოში, ხელისუფლებას თავის მოქალაქეებზე უზარმაზარი ძალაუფლება გააჩნია. მას გააჩნია ძალაუფლება დასაჯოს ან სხვა სახის ნეგატიური სანქციები გამოიყენოს მოქალაქეების წინააღმდეგ. ხელისუფლება ახდენს გადასახადების აკრეფას. იგი ახდენს ფინანსური დახმარების ან სხვა სარგებლების განაწილებას. ხელისუფლების ძალაუფლება დიდ გავლენას ახდენს მოქალაქეთა ცხოვრებაზე.

თუ ოფიციალური პირები ვალდებულნი არიან იმოქმედონ კანონის დაცვითა და შესაბამისად, მაშინ ძალაუფლების გამოყენება კანონის გარკვეულ საზღვრებშია მოქცეული. კანონის უზენაესობა ზღუდავს მოქმედების თავისუფლებას და ხელს უშლის ძალაუფლების არამართებულ გამოყენებას, სხვა სიტყვებით, ხელს უშლის ძალაუფლების საკუთარ ნებაზე, თვითნებობაზე, ცრურწმენაზე, ახირებასა და მიკერძოებულობაზე დაფუძნებულ აღსრულებას. სწორედ ეს არის კანონის უზენაესობის აუცილებლობის უპირველესი მიზეზი.

ამკარაა, რომ მოქალაქეები სარგებელს იღებენ თვითნებობაზე დაფუძნებული ძალაუფლების არ არსებობიდან. მაგრამ კანონის უზენაესობა სხვა მიზეზითაც არის მნიშვნელოვანი. მაგალითად, უცხოელ ინვესტორებს არ იზიდავს ისეთი ქვეყანა, სადაც ყველა ოფიციალური ტრანზაქცია დაკავშირებულია ქრთამთან ან როდესაც საკუთრების დაცვა დამოკიდებულია ოფიციალური პირების ახირებაზე.

კაპიტალის მოზიდვის მსურველი ის ქვეყანა აღწევს მეტ წარმატებას, რომელსაც შეუძლია იმის უზრუნველყოფა, რომ ეკონომიკური ტრანზაქციების განხორციელება მოხდება ცხადი და სტაბილური კანონების ჩარჩოს პირობებში, რომ გადაწყვეტილებებს შეიძლება ენდო, და უფლებამოსილი პირები კანონის შესაბამისად მოქმედებენ. ხელისუფლების ძალაუფლების კანონზე დაქვემდებარება სასარგებლოა როგორც ბიზნესისთვის ასევე მომუშაოთა უფლებებისათვის.

2.3.2 სამართლებრივი სიცხადე და თავისუფლება

სიცხადე წარმოადგენს კიდევ ერთ ღირებულებას, რომელსაც ეფუძნება კანონის უზენაესობა. კანონის უზენაესობა ორმხრივი ნდობის წინაპირობაა.

თუკი ხელისუფლება ძალაუფლებას კანონის შესაბამისად იყენებს, მოქალაქეებს შეუძლიათ წინასწარ განსაზღვრონ, როდის და რა ფორმით გამოიყენებს ხელისუფლება ძალაუფლებას და მოახდენს თუ არა და რა სახით მოახდენს იგი რეაგირებას მათ ქმედებებზე. მოქალაქეებს შეუძლიათ კომფორტულად გააგრძელონ თავიანთი ბიზნესი იმის გაცნობიერების პირობებში, რომ მათ წინააღმდეგ არ განხორციელდება საზიანო ქმედებები, როგორცაა ჯარიმების დაწესება, დაჭერა ან სხვა სახის იძულებითი ხასიათის ჩარევები ხელისუფლების მხრიდან. მათ ასევე უნდა შეეძლოთ იმ სარგებლების ან სუბსიდიების მიღება, რომელთა გამოყოფაზეც პასუხისმგებლობა აქვს აღებული ხელისუფლებას მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად.

თუ ხდება კანონის უზენაესობის პატივისცემა, მოსალოდნელია, რომ თითქმის ყველა და თითქმის ყოველთვის იმოქმედებს კანონის შესაბამისად. ადამიანმა ასევე იცის, თუ რა წესები ამოქმედდება პრობლემის წამოჭრის შემთხვევაში. იმის რეალური მოცემულობა, რომ დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლო და აღმასრულებელი სააგენტოები პასუხსაგებინებენ იმ პირებს, რომლებიც არ იქცევიან კანონის შესაბამისად, კიდევ უფრო ამტკიცებს სიცხადის შეგრძნებას.

ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, როდესაც საქმე გვაქვს უცნობ ან ნაკლებად ნაცნობ პირებთან. სიცხადე ხელს უწყობს პირების ჩართულობას მოკლე ან გრძელვადიან ურთიერთობებში. ეს, სხვა ასპექტებთან ერთად, სასარგებლოა ეკონომიკური ტრანზაქციებისთვის. კანონის უზენაესობა, ამ თვალსაზრისით ხელს უწყობს ეკონომიკურ განვითარებას.

სოციალური სარგებლის გარდა, სიცხადე სასარგებლოა პირადი ცხოვრებისათვისაც. თუ ადამიანები დარწმუნებით იციან, თუ რა შეიძლება გააკეთონ და როგორი რეაქცია ექნებათ სხვებს მათ ქმედებებზე, მათ გაუჩნდებათ მოკლე და გრძელვადიანი არჩევანის გაკეთების სურვილი და შესაძლებლობა და იმოქმედებენ ამ არჩევანის შესაბამისად. საკუთარი ცხოვრების დაგეგმვის ეს შესაძლებლობა წარმოადგენს თავისუფლების ერთ-ერთ ასპექტს. რა თქმა უნდა, თავისუფლება შეიძლება ილუზიად გარდაიქმენს სხვა ფაქტორების, მაგალითად, სიღარიბის ზემოქმედებით. მაგრამ ეს ცალკე საკითხია და არ ამცირებს კანონის უზენაესობის ღირებულებას; მით უმეტეს, რომ სიღარიბე ხშირად კანონის უზენაესობის არ არსებობის შედეგია.

2.3.3 თანასწორი მოპყრობა

მესამე ღირებულება, რომელიც საფუძვლად უდევს კანონის უზენაესობას არის თანასწორი მოპყრობა. თუკი ოფიციალური პირები და მოსამართლეები კანონს სამართლიანად იყენებენ, ისინი ადამიანებს განსხვავებულად ვერ მოექცევიან, რადგან კანონის თვალთ ყველა ადამიანი ერთია. ისინი ვერ მოეპყრობიან პირს ან პირთა ჯგუფს განსხვავებულად ცრუ რწმენის, კორუფციის ან ცუდი ხასიათის გამო. კანონის უზენაესობა ნაწილობრივ ემყარება სამართლიანობის ფუნდამენტურ განცდას - მსგავსი შემთხვევების განხილვა მსგავსად უნდა მოხდეს.

უნდა აღინიშნოს, რომ სამართლიანობის ეს ცნება ფორმალურია. იგი აცხადებს, რომ თანასწორებს თანასწორად უნდა მოექცნენ, მაგრამ არ მიუთითებს ვინ უნდა იქნას განხილული კანონის წინაშე თანასწორად. როგორც კარგად არის ცნობილი, მეოცე საუკუნე არის მრავალ სისტემაში დისკრიმინაციის პროგრესული აღმოფხვრის მოწმე. ქალებმა, ეთნიკურმა უმცირესობებმა მეტი უფლებები მოიპოვეს და უფრო და უფრო მეტ სისტემაში მათ ძირითადად თანასწორად ექცევიან.

დისკრიმინაციის პროგრესული აღმოფხვრა დადასტურებული და ხელშეწყობილია საერთაშორისო ხელშეკრულებებით, როგორცაა გაერთიანებული ერების კონტექსტში - „საერთაშორისო კონვენცია ყველა ფორმის რასობრივი დისკრიმინაციის აღმოფხვრაზე“, „კონვენცია ქალის წინააღმდეგ მიმართული ყველა ფორმის დისკრიმინაციის აღმოფხვრაზე“, „კონვენცია ბავშვთა უფლებებზე“, „საერთაშორისო კონვენცია ყველა მიგრანტი მუშისა და მათი ოჯახის წევრების უფლებების დაცვაზე“, და „კონვენცია უნარშეზღუდულ პირთა უფლებების დაცვაზე.“

შედეგად, კანონის უზენაესობის ფორმალური მოთხოვნა - თანასწორების თანასწორი მოპყრობის აუცილებლობის შესახებ - უფრო და უფრო ნაკლებად ფორმალურია. ეს მოთხოვნა უფრო და უფრო მეტად იძლევა იმის გარანტიას, რომ არ მოხდება არავის დისკრიმინაცია კანონის წინაშე.

ეს არ ნიშნავს, რომ პრობლემები არ არსებობს. მაგალითად, არ შეიძლება ჩაითვალოს რომ შესაძლებელია ზედმეტი ყურადღება დაეთმოს კავშირს ქალთა გაძლიერებასა და კანონის უზენაესობას შორის.

3. კანონის უზენაესობა საერთაშორისო დონეზე

3.1 საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობის მნიშვნელობა

სამართლებრივი ნორმების შემუშავება ეროვნულ დონეზე ხდება. ტრადიციულად, ეს არაა ჩვეული და ფართოდ გავრცელებული ტერმინი საერთაშორისო სამართლოს სფეროში. თუმცა, გასული ათწლეულების მანძილზე საზოგადოდ მიღებულ იქნა, რომ საერთაშორისო იურიდიული და პოლირიკური სისტემა პატივს უნდა სცემდეს კანონის უზენაესობას.

არ არსებობს ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე კანონის უზენაესობის ცნებებს შორის რაიმე არსებითი განსხვავება. ორივე შემთხვევაში კანონის ნიშნავს, რომ აუცილებელია კანონის დაცვა. საერთაშორისო დონეზე, კანონის უზენაესობა, პირველ რიგში შეეხება სახელმწიფოებს და საერთაშორისო ორგანიზაციებს, თუმცა, არამარტო მათ. ეს განსხვავება

ხელს არ უშლის ამ ცნების არსებითი მნიშვნელოვანის გადატანას ეროვნული დონიდან საერთაშორისო დონეზე. საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობა უბრალოდ ნიშნავს, რომ საერთაშორისო კანონმდებლობას პატივი უნდა სცენ მისმა სუბიექტებმა, სხვა სიტყვებით – სახელმწიფოებმა და საერთაშორისო ორგანიზაციებმა. ბევრ შემთხვევაში ეს ასევე შეეხება ინდივიდუალურ პირებს და სხვა კერძო ერთეულებს.

თუმცა, მნიშვნელოვანია იმის გაგება, რომ არსებობს მნიშვნელოვანი განსხვავება ეროვნულ იურიდიულ და პოლიტიკურ სისტემებსა და საერთაშორისო საზოგადოებას შორის. ეროვნულ დონეზე, კანონის უზენაესობა, პირველ რიგში, შეეხება იერარქიულ დამოკიდებულებას სახელმწიფოსა და მის მოქალაქეებს შორის. საზოგადოდ, კანონის უზენაესობა წარმოადგენს იმის გაგებას, თუ როგორ უნდა იყოს ორგანიზებული და როგორ უნდა მოქმედებდეს სრულყოფილიანი სახელმწიფო.

საერთაშორისო დონეზე ასეთი იერარქიის ექვივალენტი არ არსებობს. საერთაშორისო საზოგადოება მოიცავს 190-ზე მეტ სუვერენულ სახელმწიფოს და მრავალრიცხოვან საერთაშორისო ორგანიზაციებს. არ არსებობს „ზე-სახელმწიფო“ ან „მსოფლიოს მთავრობა“, რომლებსაც დაექვემდებარებოდნენ ეს სახელმწიფოები ან ორგანიზაციები.

მაგალითად მოვიყვანოთ კანონშემოქმედება. ეროვნულ დონეზე კანონები იქმნება სახელმწიფოს და მისი ორგანოების მიერ. საერთაშორისო დონეზე, ასეთი ცენტრალური კანონმდებლობა არ არსებობს. ამის ნაცვლად, კანონშემოქმედება წარმოადგენს სახელმწიფოების და საერთაშორისო ორგანიზაციების ერთობლივ ძალისხმევას. არსებობს საერთაშორისო კანონმდებლობის ორი ძირითადი წყარო: ჩვეულებრივი სამართალი და სახელმწიფოებო სამართალი. ჩვეულებრივი სამართალი მოიცავს სახელმწიფოს პრაქტიკას, რომელიც ფართოდ აღიარებულია სახელმწიფოს თემის მიერ და განსაზღვრავს მოქმედების წესებს, რომლების დაცვაც აუცილებელია. ამგვარად, ჩვეულებრივი სამართალი დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა სურს სახელმწიფოს მიღოს, როგორც წესი; წესი არ გახდება ან აღარ იქნება ჩვეულებრივი სამართლის ნაწილი, თუ სახელმწიფოები, საზოგადოდ, უარყოფენ მას.

სახელმწიფოებო სამართალი ეყრდნობა იმ პრინციპს, რომ აუცილებელია შეთანხმებების დაცვა, რაც გამოიხატება ლათინურად *pacta sunt servanda*. შესაბამისად, სახელმწიფოებო სამართალი მოიცავს ხელშეკრულებებს ორ სახელმწიფოს შორის (ორმხრივი ხელშეკრულებები) ან რამდენიმე სახელმწიფოს შორის (მრავალმხრივი ხელშეკრულებები), სხვადასხვა საგანთან დაკავშირებით. სახელმწიფოებისთვის სავალდებულო არაა ის ხელშეკრულებები, რომელთა მხარესაც ისინი არ წარმოადგენენ, ან ხელშეკრულების წესების მიხედვით, რომლებიც მათ გაითვალისწინეს.

ზოგიერთ შემთხვევაში, სახელმწიფოებო სამართალი წარმოადგენს ჩვეულებრივი საერთაშორისო სამართლის კოდიფიკაციას. საპირისპიროდ, ხელშეკრულებები, რომლებიც რომლებიც რატიფიცირებულია სახელმწიფოთა დიდი უმრავლესობის მიერ, ხშირად განიხილება, როგორც ჩვეულებრივი საერთაშორისო სამართალი და ამ თვალსაზრისით, სავალდებულოა იმ ქვეყნებისთვისაც, რომლებსაც არ მოუხდენიათ მათი რატიფიცირება. ვენის კონვენცია, დიპლომატიური და საკონსულო ურთიერთობების შესახებ, 1949 წ. ქენევის კონვენციები ხშირად განიხილება, როგორც საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის საფუძვლად, ისევე, როგორც ზოგიერთი ხელშეკრულებები, ადამიანის უფლებების შესახებ. ზოგიერთი ხელშეკრულება, სახელმწიფოებო, ადამიანის უფლებების სფეროში, მოიცავს ბევრ დებულებას, რომლებიც სხვადასხვა ინტერპრეტაციის ფართო შესაძლებლობას იძლევა. საერთაშორისო სასამართლოები, როგორცაა ადამიანის უფლებების ევროპული

სასამართლო და ადამიანის უფლებების პანამერიკული სასამართლო, ასევე მონიტორინგის ორგანოები, როგორცაა გაეროს კომიტეტი ქალთა დისკრიმინაციის წინააღმდეგ, ქმნის საპრევენციო სამართლის და რეკომენდაციების შთამბეჭდავ მოცულობას, რომელიც ამ ხელშეკრულებების ინტერპრეტაციისთვის მნიშვნელოვან სახელმძღვანელოს და მათი განმარტების საშუალებას წარმოადგენს. მიუხედავად ამისა, ეს ღია ნორმები კვლავაც წარმოშობს ინტერპრეტაციასთან დაკავშირებულ საკითხებს, ტექნოლოგიის განვითარების, საერთაშორისო უშიშროების და მორალთან დაკავშირებული განსხვავებების შედეგად წამოჭრილი სირთულეების გამო.

ჩვენ ასევე შეიძლება განვიხილოთ კანონალსრულებაც. ეროვნულ დონეზე, კანონალსრულება, სამართლებრივი დევნა და კანონდარღვევებთან დაკავშირებული სასჯელი სახელმწიფოს პასუხისმგებლობას წარმოადგენს. საერთაშორისო დონეზე არ არსებობს პოლიციური ძალები, არც სანქციების უნიფიცირებული სისტემა ან, მცირედი გამონაკლისების გარდა, პროკურატურის ექვივალენტური ორგანო. ამის ნაცვლად, აღსრულება, საზოგადოდ, თვითდახმარების საკითხს წარმოადგენს: სახელმწიფოები გადაწყვეტენ, განახორციელონ თუ არა ქმედებები და ეძიონ თუ არა დახმარება. გაეროს უშიშროების საბჭოს როლი, ამ კონტექსტში, განხილულია 3.2.3 პუნქტში.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ეროვნულ და საერთაშორისო სამართლის სისტემებს შორის არსებული ეს განსხვავებები არ ცვლის კანონის უზენაესობის არსს. ისინი ასევე არსებითად არ ცვლის კანონის უზენაესობასთან დაკავშირებულ მოთხოვნებს. თუმცა, ეს განსხვავება განაპირობებს იმას, რომ კანონის უზენაესობის განხორციელება საერთაშორისო დონეზე გარკვეულ სერიოზულ სირთულეებს ხვდება.

3.2 კანონის უზენაესობის მოთხოვნები საერთაშორისო დონეზე

3.2.1 საერთაშორისო კანონმდებლობა უნდა იყოს საჯარო, ხელმისაწვდომი, მკაფიო და პერსპექტიული.

საერთაშორისო საზოგადოებაში კანონის უზენაესობისთვის აუცილებელია, რომ კანონები იყოს საჯარო, ხელმისაწვდომი, ნათელი და პერსპექტიული და რომ კანონშემოქმედებითი პროცესი მკაფიო წესებს ემორჩილებოდეს. ამ თვალსაზრისით, არ არსებობს განსხვავება ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობას შორის.

ერთი შეხედვით, საერთაშორისო კანონმდებლობას უფრო მეტი რთული ამოცანა აქვს, ეროვნულ კანონმდებლობასთან შედარებით, რამდენადაც, როგორც ზემოთ აღინიშნა, არ არსებობს ცენტრალური კანონმდებელი, რომელიც აგებს ან რომელსაც შეუძლია აგოს პასუხი იმაზე, რომ საერთაშორისო კანონმდებლობა იყოს ხელმისაწვდომი, მკაფიო და გარკვეული. ამის ნაცვლად, იმაზე, რომ საერთაშორისო კანონმდებლობა ნათელი იყოს, პასუხს აგებენ მრავალრიცხოვანი სახელმწიფოები, რომლებიც აფორმებენ ხელშეკრულებებს და ქმნიან ჩვეულებრივ სამართალს.

აქ მართლაც არსებობს პრობლემები. ხელშეკრულებები ხშირად კომპრომისისა და მოლაპარაკებების შედეგს წარმოადგენს და ეს ყოველთვის ხელს არ უწყობს მათ გარკვეულობას. ორმხრივი და მრავალმხრივი ხელშეკრულებები იმდენად ბევრია, რომ ძალზე რთულია სახელმწიფოების ყველა უფლებებისა და ვალდებულებების თვალის მიდევნება. ამდენად მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ დახმარება შეუძლია საერთაშორისო ხელშეკრულებების დეპოზიტარიუმებს. სახელდობრ, უნდა აღინიშნოს გაეროს ხელშეკრულებების კრებული.

ზოგიერთი ხელშეკრულებები, მაგალითად, ადამიანის უფლებების სფეროში, შეიცავს მრავალ დებულებას, რომლებიც მრავალგვარ ინტერპრეტაციას ექვემდებრება. თუმცა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ხელშეკრულებების მონიტორინგის საკმაოდ მრავალრიცხოვანი ორგანიზაციები იღებენ ზოგად კომენტარებს იმ კონვენციის ინტერპრეტაციასთან დაკავშირებით, რომლისთვისაც შეიქმნა აღნიშნული ორგანიზაცია, კონვენციის მუხლების გარდა. ხელშეკრულებების მონიტორინგის ზოგიერთი ორგანიზაცია ასევე შეიმუშავებს საპრევენციო სამართალს, ცალკეულ საჩივრებთან დაკავშირებით მიღებულ გადაწყვეტილებებზე დაყრდნობით.

ჩვეულებრივი სამართალი, როგორც წესი, ნათელია, მაგრამ, სამწუხაროდ, ძალზე არაზუსტია დეტალების დონეზე. გადაწყვეტილებებ, რომლებსაც იღებენ ქვეყნის მოსამართლეები, ვინც, საზოგადოდ, ნაკლებად ერკვევიან საერთაშორისო კანონებში, თუმცა, მნიშვნელოვანი ძალისხმევა იხარჯება ამ ნაკლოვანების გამოსასწორებლად.

არ არსებობს კანონის ზოგადი პრინციპების ავტორიტეტული კომპილაცია.

ზოგიერთი ასეთი პრობლემა ბევრ ეროვნულ საკანონმდებლო სისტემაშიც არსებობს. იმის მიუხედავად, რაც ახლახანს აღინიშნა, პრობლემას წარმოადგენს ბუნდოვანება, რომელიც გამომდინარეობს იმ ფაქტიდან, რომ ადამიანის უფლებები სხვადასხვაგვარ ინტერპრეტაციას ექვემდებარება. სამართლის ბევრ სფეროში რთულია იმის განსაზღვრა, თუ რას გულისხმობს კანონი, დეტალების დონეზე. თუმცა, საჭირო არაა პრობლემების გაბერვა, არც ეროვნულ და არც საერთაშორისო დონეზე.

უფრო ახალი პრობლემაა, საერთაშორისო სამართლის წესებისა და ინსტიტუტების გავრცელება. მაღალი დონის დამკვირვებლები ამტკიცებენ, რომ საერთაშორისო სამართალი ფრაგმენტაციის პროცესს განიცდის; სხვა სიტყვებით, ის დაიშლება რიგ დისკრეტულ სისტემადად. არსებობს იმის საფრთხე, რომ ნორმები შეიძლება საზოგადოდ შეუთავსებელი გახდეს, რომ კონფლიქტები, ნორმებს შორის, უარღესად რთული გადასაწყვეტი იქნება და რომ საერთაშორისო კანონმდებლობის გამჭვირვალობას, მკაფიო შინაარსსა და გარკვეულობას ფატალურად გამოეთხრება ძირი.

ამ საკითხთან დაკავშირებულ ბოლო ხნის ანგარიშში, საერთაშორისო სამართლის კომისიამ, გაეროს ორგანომ, რომელიც დაკავებულია საერთაშორისო კანონმდებლობის პროგრესული განვითარებით და მისი კოდიფიკაციით, დაასკვნა, რომ შესაძლებელი იქნება რისკების მენეჯმენტი, რამდენადაც საკმარისი ყურადღება ექცევა ნორმებს, რეჟიმებსა და წესებს შორის შეუსაბამოების დამლევს მეთოდებსა და ხერხებს.

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ საერთაშორისო კანონმდებლობას მნიშვნელოვანი ძლიერი მხარეები გააჩნია. 1969 წ. ვენის კონვენცია ხელშეკრულებების შესახებ, უზრუნველყოფს წესების მნიშვნელოვან მოცულობას, ისეთ საკითხებისთვის, როგორცაა ხელშეკრულების დადება, მათი ინტერპრეტაცია და მოშლა. ამ ხელშეკრულების წყალობით, კანონის უზენაესობასთან დაკავშირებით მოთხოვნა, რომ კანონშემოქმედების პროცესი მკაფიო უნდა იყოს, აშკარად დაკმაყოფილებულია, ყოველ შემთხვევაში, იმდენად, რამდენადაც ეს შეეხება სახელშეკრულებო სამართალს.

შემდგომ, ინტერნეტის წყალობით, სახელშეკრულებო სამართალი გაცილებით უფრო ადვილად ხელმისაწვდომი გახდა. მაგალითის სახით, ინტერნეტის მეშვეობით ხელმისაწვდომია გაეროს ხელშეკრულებების კოლექცია.

ზოგიერთი სასამართლო ორგანოების გადაწყვეტილებები გამოქვეყნებულია, ხდება მათი ინტენსიური ანალიზი და კომენტირება. საერთაშორისო სასამართლოს ან საერთაშორისო

სისხლის სამართლის ტრიბუნალების პრეცედენტული სამართალი შეიძლება ამის მაგალითად მოვიყვანოთ.

სუსტი და ძლიერი მხარეების ნუსხა ამომწურავი არაა და შესაძლებელია მისი გაგრძელება. დეცენტრალიზებული ხასიათის მიუხედავად, საზოგადოდ განიხილება, რომ საერთაშორისო სამართალი საკმარისად მკაფიო, პროგნოზირებადი და ნათელია, ყოველ შემთხვევაში, ისეთ არსებით სფეროებში, როგორცაა ადამიანის უფლებების სამართალი, ჰუმანიტარული სამართალი, შრომითი სამართალი, ეკონომიკური სამართალი, საზღვაო სამართალი და სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის სამართალი.

უნდა ითქვას, რომ არ შეიძლება ამით დაკმაყოფილება. საჭიროა უფრო მეტი გარკვეულობის, ხელმისაწვდომობისა და კონკრეტულობის მიღწევა. თუმცა, ამ მოთხოვნების დაკმაყოფილება არაა საერთაშორისო სამართლის ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემა.

3.2.2 დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლო

საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობის განხორციელების გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანი პრობლემაა უთანხმოებების მშვიდობიანი საშუალებებით მოგვარება.

საერთაშორისო საზოგადოებაში, არსებობს, როგორც კარგად ცნობილია, დავების მშვიდობიანი საშუალებებით მოგვარების ორი ტიპი: დიპლომატია და სასამართლო გადაწყვეტილება. ბევრი დავის გადაწყვეტა ხდება დიპლომატიის მეშვეობით, ე.ი. მოლაპარაკებებით, შუამავლობით, გამოკითხვით და მორიგებით. მაგრამ, თუ დიპლომატია წარმატებას ვერ აღწევს, ან არაადექვატურია, არსებული დავის მოსაგვარებლად, მხარეებმა შეიძლება აირჩიონ სასამართლო, ე.ი. წარუდგინონ მათი საქმე დამოუკიდებელ მესამე მხარეს, გადასაწყვეტად.

საერთაშორისო საზოგადოებაში არ არის სასამართლო მექანიზმების ნაკლებობა. პირიქით. ზოგჯერ ამტკიცებენ, რომ ასეთი მექანიზმების რაოდენობა ზედმეტიც კია.

სასამართლომ შეიძლება მიიღოს არბიტრაჟის ფორმა, მაგალითად, მუდმივი საარბიტრაჟო სასამართლოს ან კონკრეტული შემთხვევისთვის დანიშნული არბიტრების ფორმით. მან ასევე შეიძლება მიიღოს სასამართლო გარიგების ფორმა.

ზუსტი განსაზღვრის მიხედვით, არსებობს დაახლოებით 15 საერთაშორისო და რეგიონალური სასამართლო, რომელთა უმეტესო მუდმივია. მუდმივ სასამართლოებს შორისაა გაეროს საერთაშორისო სასამართლო, რომელიც გაეროს ძირითად სასამართლო ორგანოს წარმოადგენს, საერთაშორისო საზღვაო ტრიბუნალი, საერთაშორისო სისხლის სამართლის სასამართლო, ევროპის სასამართლო, ადამიანის უფლებების ევროპული სასამართლო, ადამიანის უფლებების პანამერიკული სასამართლო, აფრიკის ადამიანის და ხალხების უფლებების სასამართლო.

არც ისაა პრობლემა, რომ საერთაშორისო კანონმდებლობის სფეროში სასამართლოები, საბჭოები და სხვა სასამართლო ორგანოები არაა დამოუკიდებელი ან მიუკერძოებელი. გაეროს საერთაშორისო სასამართლო, საზოგადოდ, ძალზე დაფასებულია, მისი მოსამართლეების პროფესიონალური მიუკერძოებლობისა და კომპეტენციის გამო და ასევე აფასებენ სხვა აღნიშნულ სასამართლოებსაც. გაეროს საერთაშორისო სასამართლო ღიაა ყველა სახელმწიფოსთვის, რომლებიც არიან მისი დებულების მხარეები. ეს ნიშნავს ყველა სახელმწიფოს, რომელიც გაეროს წევრია, ასევე სახელმწიფოებს, რომლებიც არ რიან წევრები, გარკვეული პირობებით.

საერთაშორისო დონეზე ყველაზე გამოკვეთილი პრობლემაა მათი იუისდიქციის ხასიათი. ეროვნული კანონმდებლობის შემთხვევაში, კანონის უზენაესობის თვალსაზრისით,

მიუღებლად ჩაითვლება, თუ დავის მხარეებს შეეძლება განსაზღვრონ, გააჩნია თუ არა სასამართლოს იურისდიქცია მათი საქმის მოსმენისა და შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღებისთვის. ასეთი სისტემის გარდაუვალი შედეგი იქნება ის, რომ დავები გადასაწყვეტი დარჩება.

ნათელია, რომ ეროვნულ დონეზე კანონის უზენაესობისთვის საჭიროა, რომ სასამართლოს გააჩნდეს ძალდატანებითი იურისდიქცია. ეს ნიშნავს, რომ ისინი გადაწყვეტილებას იღებენ ნეიტრალური კრიტერიუმების საფუძველზე, არ არიან მონაწილე მხარეების თანხმობაზე, მიუხედავად იმისა, გააჩნიათ თუ არა მათ კომპეტენცია მიიღონ გადაწყვეტილება საქმესთან დაკავშირებით.

ზოგიერთ შემთხვევაში აღნიშნულ საერთაშორისო სასამართლოს გააჩნია ძალდატანებითი იურისდიქცია. ადამიანის უფლებების ევროპული სასამართლო ამის მაგალითია, იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ სახელმწიფო ვერ გახდებოდა ევროსაბჭოს წევრი, თუ ის არ სცნობს ადამიანის უფლებების ევროპული სასამართლოს ძალდატანებით იურისდიქციას. მაგრამ სხვა სასამართლოებს არ გააჩნიათ ძალდატანებითი იურისდიქცია და საჭიროებენ მხარეთა თანხმობას, იმისათვის, რომ შესძლონ საქმის მოსმენა. ეს მოიცავს, რაც ყველაზე გამორჩეული და პოპულარულია, გაეროს საერთაშორისო სასამართლოს, სადავო საქმეებთან მიმართებაში.

შესაბამისად, მოპასუხე სახელმწიფოებს შეუძლიათ, თუ მათ ასე სურთ, დაბლოკონ დავების გადაწყვეტა მომჩივან სახელმწიფოებთან, გაეროს საერთაშორისო სასამართლოს მიერ ან სასამართლოს ან საარბიტრაჟო გადაწყვეტის ნებისმიერი სხვა ფორმით. ამგვარად, დავები შეიძლება გადასაწყვეტი დარჩეს. ეს ასევე არადაამკმაყოფილებელია, უფრო ზოგადი აზრითაც: თუ არ მიიღება განმსაზღვრელი განაჩენი, რომელიც საერთაშორისო კანონმდებლობის სავარაუდო დარღვევებთან დაკავშირებით, ეს ძირს გამოუთხრის საერთაშორისო კანონმდებლობის ზუსტი შინაარსის გარკვეულობას. კარგად ცნობილი ფაქტია, რომ დავების პრევენცია ან გადაწყვეტა შესაძლებელია დიპლომატიის მეშვეობით, თუ არსებობს გაეროს საერთაშორისო სასამართლოს მკაფიო გადაწყვეტილება ანალოგიურ საქმეზე.

ამ კონტექსტში უნდა აღინიშნოს, რომ გაეროს საერთაშორისო სასამართლოს დებულების 36 მუხლის 2 პუნქტი შეიცავს დებულებას, რომლის მიხედვითაც სახელმწიფოებს შეუძლიათ წინასწარ მისცენ თანხმობა სასამართლოს ძალდატანებით გადაწყვეტილებაზე იმ სახელმწიფოების წინააღმდეგ საქმეებში, რომლებმაც იკისრეს იგივე ვალდებულებები. ამჟამად ეს დებულება არაა ძალზე ეფექტური. ჯერ-ჯერობით მხოლოდ 67 ქვეყანამ მიიღო სასამართლოს ძალდატანებითი იურისდიქცია. სამწუხაროდ, ამ სახელმწიფოებიდან ბევრმა ასევე გაითვალისწინა მრავალრიცხოვანი დათქმები და ამდენად, მოთხოვნა, რომ მეორე მხარემ იკისრა იგივე ვალდებულება, უმეტესად ილუზიას წარმოადგენს.

ნათელია, რომ საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობის განხორციელებისთვის წინ მიმავალი გზაა გაეროს საერთაშორისო სასამართლოს ძალდატანებითი იურისდიქციის მიღება დებულების 36 მუხლის 2 პუნქტის შესაბამისად. ამ თვალსაზრისით ევროპა შეიძლება მოდელად იქნას გამოყენებული: სახელმწიფოები არ შეიძლება გახდნენ ევროკავშირის ან ევროსაბჭოს წევრები, თუ ისინი არ სცნობენ ლუქსემბურგში არსებული ევროპის სასამართლოს და სტრასბურგში არსებული ადამიანის უფლებების ევროპული სასამართლოს ძალდატანებით იურისდიქციას, შესაბამისად. თუმცა, უნდა აღინიშნოს რომ ევროპის ყველა სახელმწიფოს არ მიუღია გაეროს საერთაშორისო სასამართლოს ძალდატანებითი იურისდიქცია.

ნორმების და ინსტიტუტების, მათ შორის, სასამართლოების გავრცელებასთან ერთად შექმნილი კიდევ ერთი პრობლემა ისაა, რომ მოსამართლეებისთვის სულ უფრო და უფრო რთული იქნება საერთაშორისო კანონმდებლობის თანმიმდევრულად ინტერპრეტაცია და გამოყენება. მაგრამ მოსამართლეებმა, როგორც ეროვნულ, ასევე საერთაშორისო დონეზე, უპასუხეს ამ სირთულეს იმით, რომ სულ უფრო და უფრო მეტად მიმართავენ ცნობისთვის სხვა სასამართლოების გადაწყვეტილებებს და ამგვარად ქმნიან მეავალდონიან თუ მრავალსისტემიან ურთიერთქმედებას. ღია კომუნიკაციის, დიალოგის და მსგავსი დაწესებულებების გადაწყვეტილებებზე დაყრდნობის პრაქტიკა, სავარაუდოდ, ხელს შეუწყობს მნიშვნელოვანი შეუსაბამოების და ბუნდოვანების თავიდან აცილებას, საერთაშორისო კანონმდებლობის გამოყენებისას.

3.2.3 ადეკვატური აღსრულება

ცნობილმა საერთაშორისმა იურისტმა, ლუის ჰენკინმა ერთხელ დაწერა: „აღბათ თითქმის ყველა სახელმწიფო იცავს საერთაშორისო კანონმდებლობის თითქმის ყველა პრინციპს და თითქმის ყველა ვალდებულებას, თითქმის ყოველთვის.“

მართალია საერთაშორისო კანონმდებლობის დარღვევები მაინც ხდება და ხშირად ქვეყნდება და ფართოდ განიხილება, ისინი წარმოადგენს იმ გამონაკლისს, რომელიც წესს ადასტურებს. დამკვირვებლებისა და პრაქტიკოსების უმეტესობა სცნობს, რომ ზოგადად, საერთაშორისო კანონმდებლობას იცავენ. ამგვარად, აღსრულება არ ჩანს მნიშვნელოვან პრობლემად.

თუმცა, სიტუაცია არაა დამაკმაყოფილებელი. როგორც ადრე აღინიშნა, არ არსებობს ცენტრალური კანონაღსრულებითი სააგენტო, რომელსაც გააჩნია ძალოვანი მონოპოლია საერთაშორისო საზოგადოებაში. მართალია არსებობს ორგანოები, რომლებსაც გააჩნიათ უფლებამოსილება და ძალაუფლება, უზრუნველყოს ან ყოველ შემთხვევაში, შეეცადოს საერთაშორისო კანონმდებლობის დაცვის უზრუნველყოფას. თუმცა, ამ ორგანოებიდან ბევრი შეიძლება არაეფექტური იყოს.

ამ ორგანოებს შორის ყველაზე გამორჩეულია გაეროს უშიშროების საბჭო, რომელსაც, როგორც კარგად ცნობილია, გააჩნია უფლებამოსილება, საჭიროების შემთხვევაში, მიიღოს ზომები, გამოიყენოს ძალა, იმ შემთხვევაში, თუ ის დაადგენს, რომ საფრთხე ემუქრება საერთაშორისო მშვიდობას და უშიშროებას ან საჭიროებს აღდგენას.

თუმცა, მის სამართლიანობაში ხშირად ეჭვი ეპარებათ და საბჭოს ზოგჯერ ბრალს სდებენ ორმაგი სტანდარტების გამოყენებაში. ამის ერთ-ერთი მიზეზი ისაა, რომ საბჭოს ხშირად უშლის ხელს მოქმედებაში მისი მუდმივი წევრების ვეტო, რაც განაპირობებს იმას, რომ საერთაშორისო კანონმდებლობის დარღვევა უპასუხოდ რჩება. ზოგიერთ შემთხვევაში, საჭოს წევრები, მუდმივი წევრების ჩათვლით, თავადაც კი არღვევენ გაეროს წესდებებს.

მეტიც, რამდენადაც ორგანოებს, როგორცაა გაეროს უშიშროების საბჭო, გააჩნია უფლებამოსილება განიხილოს საერთაშორისო კანონმდებლობის ისეთი დარღვევები, რომლებიც საერთაშორისო საზოგადოების საერთო ინტერესებს შეეხება, სახელდობრ, მშვიდობასა და უშიშროებას, არ არსებობს ისეთი მექანიზმები, რომლებითაც მოგვარდება ორ სახელმწიფოს შორის დავა, რომელიც სცილდება გაეროს წესდების ფარგლებს. ამას გარდა, უთანხმოებების სასამართლო წესით მოგვარების შესაძლებლობა, როგორც წესი, ხელმიუწვდომელია, გაეროს საერთაშორისო სასამართლოს იურისდიქციის მიღების ნებაყოფლობითი ხასიათის გამო. შესაბამისად, უფრო „კერძო“ საკიხებისთვის, სახელმწიფოებისთვის ხელმისაწვდომი აღსრულების ერთადერთი ფორმა საკუთარი თავის დახმარებაა. სახელმწიფოებს, მაგალითად, შეუძლიათ მიიღონ საპასუხო ზომები, რომლებიც

ცნობილია, როგორც რეგორსია, რაც მოიცავს ეკონომიკურ ან მგზავრობის შეზღუდვების დაწესებას და დიპლომატიური ურთიერთობების გაწყვეტას. მათ ასევე შეუძლიათ მიიღონ ზომები, რომლებიც თავისთავად უკანონოა, მაგრამ რომლებიც გამართლებულია მეორე მხარის ადრე განხორციელებული უკანონო ქმედებებით, როგორცაა ბლოკადები.

თუმცა, თვითდახმარების პრობლემა ის არის, რომ მისი ეფექტიანობა არაერთგვაროვანია, მარტივი მიზეზის გამო, ის დამოკიდებულია სახელმწიფოების შეფარდებით სიძლიერეზე. ეს ასევე არადამაკმაყოფილებელია იმის გამო, რომ არ არსებობს დამოუკიდებელი და ნეიტრალური მესამე მხარე, რომელიც მონაწილეობას მიიღებდა განსჯაში, იმასთან დაკავშირებით, ნამდვილად დაირღვა თუ არა საერთაშორისო კანონი. დავების მოგვარება არ უნდა იყოს ძალაზე დამოკიდებული, ის კანონით უნდა ხდებოდეს.

3.3 რატომ არის საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობა სავალდებულო?

ხშირად ამბობენ, რომ საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობა ემსახურება იმავე ინტერესებს, რასაც ეროვნულ დონეზე. ამ თვალსაზრისით, საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობა ხელს უწყობს პროგნოზირებად და თანასწორ ურთიერთობებს სახელმწიფოებსა და საერთაშორისო კანონმდებლობის სხვა სუბიექტებს შორის და ზღუდავს ძალის თვითნებურად გამოყენებას. თუმცა, არსებობს რამდენიმე სხვა მიზეზიც, თუ რატომაა მნიშვნელოვანი, რომ სახელმწიფოები, ორგანიზაციები და ინდივიდუალური პირები იცავდნენ საერთაშორისო კანონმდებლობას.

ჯერ ერთი, საერთაშორისო სამართალი ტრადიციულად განსაზღვრავს ნორმებსა და ინსტიტუტებს, რომლებიც გამიზნულია მშვიდობისა და უშიშროების დამყარებისა და შენარჩუნებისთვის, საზოგადოებასა და სახელმწიფოებს. შემდგომ, მისი ერთ-ერთი ნაწილი, ჰუმანიტარული სამართალი გამიზნულია ომის ჰუმანიზაციისთვის, თუ ადგილი ექნება სერიოზულ კონფლიქტებს.

საზოგადოდ მიღებულია, რომ მშვიდობა და სტაბილობა უფრო რთული მისაღწევი ან საერთოდ შეუძლებელი იქნება საერთაშორისო სამართლის არარსებობის შემთხვევაში ან იმ შემთხვევაში, თუ კანონებს, საზოგადოდ, არ დაიცავენ. ანარქიული საერთაშორისო საზოგადოება გაცილებით უფრო ძალადობრივი იქნება ვიდრე საზოგადოება, სადაც ადგილი აქვს კანონის უზენაესობას. ასევე ნათელია, რომ ომი გაცილებით უფრო სასტიკი იქნება, თუ არ დაიცავენ ჰუმანიტარულ კანონებს.

მეტიც, საერთაშორისო სამართალი სულ უფრო და უფრო მეტადაა მიმართული რეგიონალური ან გლობალური პრობლემების მოგვარებაზე. საერთაშორისო დანაშაული, საერთაშორისო ტერორიზმი, დისფუნქციური ფინანსური ბაზრები და ეკოლოგიური საფრთხე (ატმოსფეროს და წყლის დაბინძურება, გლობალური დათბობა, გარეული სახეობების გადაშენება ბირთვული და სხვა სახიფათო ნივთიერებების საფრთხე) ამის ნათელი მაგალითებია.

ამგვარი პრობლემების გადაწყვეტა და შერბილება შეუძლებელია მარტო მოქმედო სახელმწიფოების მიერ, ამისათვის საჭიროა საერთაშორისო თანამშრომლობა და რეგულირება. საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობა საჭიროებს საერთაშორისო თანამშრომლობას და რეგულირებას. კანონის უზენაესობა უზრუნველყოფს რეგიონალური და გლობალური პრობლემების გადაწყვეტის შესაძლოების მოახლოებას.

საერთაშორისო სამართალი ასევე სულ უფრო და უფრო მეტად კონცენტრირებული ხდება ადამიანის უფლებების დაცვაზე მთელს მსოფლიოში. ამ უფლებებს თითქმის ყოველთვის გააჩნია მხარდაჭერა ეროვნულ საკონსტიტუციო სამართალში. თუმცა, ასეთ შემთხვევაშიც კი,

ადამიანის უფლებების შესახებ ეროვნული კანონების დადასტურება და სტაბილიზაცია ადამიანის უფლებების საერთაშორისო კანონმდებლობის მეშვეობით ხდება.

ამას გარდა, საერთაშორისო კანონმდებლობა, ადამიანის უფლებების საერთაშორისო სასამართლოები და მონიტორინგის სხვა მექანიზმები შეიძლება მოქმედებდეს, როგორც აღმასრულებელი შტოს დამატებითი შემოწმება ეროვნულ დონეზე, რაც დაემატება შემოწმებებს და დააბალანსებს ეროვნულ დონეზე. ამ საკითხების შემდგომი განხილვა მომდევნო თავშია მოცემული. საკმარისია აღინიშნოს, რომ საერთაშორისო კანონმდებლობის დაცვას არსებითი მნიშვნელობა აქვს ადამიანის უფლებების დაცვის ხელშეწყობისთვის, ეროვნულ დონეზე.

აღნიშნულ საკითხებს ერთი საერთო რამ აქვს: კანონის უზენაესობა, საერთაშორისო დონეზე, საბოლოო ჯამში, ემსახურება ცალკეული ადამიანების ინტერესებს.

4. ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე კანონის უზენაესობას შორის ურთიერთდამოკიდებულება

4.1 კავშირი ორ დონეს შორის

ჩვენ ვნახეთ, რომ კანონის უზენაესობას, ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე ბევრი რამ აქვს საერთო. კანონის უზენაესობა ერთსა და იმავეს ნიშნავს ორივე დონეზე: აუცილებელია კანონის დაცვა. ასევე მას ერთი და იგივე მახასიათებლები უნდა ჰქონდეს ორივე დონეზე: უნდა არსებობდეს დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლო სისტემა, კანონები სათანადოდ უნდა იყოს ცნობილი, მკაფიო და ხელმისაწვდომი და თანასწორად გამოიყენებოდეს ყველასთვის.

მაგრამ არის თუ არა კანონის უზენაესობა საერთაშორისო დონეზე რეალურად დაკავშირებული კანონის უზენაესობასთან, ეროვნულ დონეზე? შეიძლება, რომ საერთაშორისო კანონის უზენაესობას ხელი შეუწყოს კანონის უზენაესობამ ეროვნულ დონეზე? შეიძლება კანონის უზენაესობა, ეროვნულ დონეზე, განმტკიცდეს კანონის უზენაესობით, საერთაშორისო დონეზე?

წრსულში, ეს კავშირი ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე მოცემული არ იყო. თუმცა, დღეისათვის, აღარ შეიძლება ეროვნული და საერთაშორისო კანონმდებლობის განცალკევებით განხილვა, ყოველ შემთხვევაში, სამართლის ყველა სფეროში. ისინი სულ უფრო და უფრო მჭიდროდ უკავშირდება ერთმანეთს.

ყველაზე მკაფიო მაგალითია კონსტიტუციური სამართალი, რომელიც, იმდენად, რამდენადაც ის შეეხება მოქალაქეების უფლებებს, მნიშვნელოვნად გადაფარავს ადამიანის უფლებების საერთაშორისო კანონმდებლობას. მაგალითად, დღეს წარმოუდგენელია ქვეყნის ახალი კონსტიტუციის შემუშავება ადამიანის უფლებების საერთაშორისო ინსტრუმენტებზე მითითებებისა და მათი ციტირების გარეშე. ზოგიერთ შემთხვევაში, კონსტიტუციებში მითითებულია, რომ საერთაშორისო კანონმდებლობა ეროვნული კანონმდებლობის ნაწილს წარმოადგენს.

გაძლიერებული ურთიერთკავშირის სხვა მაგალითები არის გარემოს დაცვის კანონმდებლობა და საინვესტიციო კანონმდებლობა.

ფაქტობრივად – და ეს ძალზე მნიშვნელოვანია აღინიშნოს იმ პოლიტიკოსების მიერ, რომლებიც ეროვნულ კანონმდებლობას მიეკუთვნებიან – სხვადასხვა სფეროებში ხელშეკრულებების მზარდი რაოდენობის გათვალისწინებით, ეროვნული კანონმდებლების მოქმედების თავისუფლება თანდათანობით უფრო იზღუდება. დღეს, ეროვნულ დონეზე კანონშემოქმედების ყველაზე მნიშვნელოვანი ელემენტია, რომ კანონმდებელმა

განსაზღვროს, რომ კანონი, რომელიც ძალაში უნდა შევიდეს, შეესაბამება იმ საერთაშორისო ხელშეკრულებებს, რომელთა მხარეცაა შესაბამისი სახელმწიფო. ამის მაგალითები და განმარტებები მოცემულია IPU-ის პუბლიკაციაში „პარლამენტი და დემოკრატია 21 საუკუნეში“, რომელიც სახელმძღვანელოს ბოლოს, ლიტერატურაშია მითითებული.

ეს ელემენტი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ადამიანის უფლებების დაცვის სფეროში. ამდენად, იმის განსაზღვრის სააღდებულო პროცესის განხორციელებისას, რომ სავარაუდო კანონმდებლობა შეესაბამებოდეს ქვეყნის კონსტიტუციას, უნდა ჩატარდეს შესაბამისი პარალელური შემოწმება, ადამიანის უფლებების შესახებ საერთაშორისო ხელშეკრულებებთან შესაბამისობის დასადგენად.

ასევე მნიშვნელოვანია, რომ ეროვნულმა პარლამენტებმა ხელი შეუწყოს ადამიანის უფლებების დაცვის საერთაშორისო ნორმების განხორციელების მონიტორინგსა და ზედამხედველობას. აღნიშნულ IPU პუბლიკაციაში მოცემულია საინტერესო მითითებები იმის შესახებ, თუ როგორ კეთდება ეს რამდენიმე სახელმწიფოში, აფრიკის და სამხრეთ ამერიკის ჩათვლით. განსაკუთრებული ინტერესის საგანია ის, თუ რა გზით განხორციელა ბრაზილიის პარლამენტმა ადამიანის უფლებების დაცვის ხელშეკრულების რეგიონალური ორგანიზაციის რეკომენდაციები. ასევე მოცემულია რიგი რეკომენდაციები პარლამენტის წევრებისთვის, რომლებიც შემუშავებულია საერთაშორისო სემინარზე, ადამიანის უფლებების დაცვის ინსტიტუტების და კანონმდებლობის შესახებ, რომელიც ჩატარდა აბუჯაში, 2004 წ. და ასევე მითითება ე.წ. პარიზის პრინციპები, რომლებიც შეეხება NHRI სტატუსს და მიღებულია გენერალური ასამბლეის 48/134 რეზოლუციით, 1993 წ. 20 დეკემბერს.

რა თქმა უნდა, არ შეიძლება ითქვას, რომ საერთაშორისო სამართლის ყველა ელემენტი შესულია ეროვნულ კანონმდებლობებში და პირიქით. თუ, მაგალიტად, სახელმწიფო შეიჭრება მეორე სახელმწიფოში, თავდაცვის მიზნით, ყველაზე მნიშვნელოვანი იურიდიული წესები ნამდვილად უნდა იყოს გაეროს წესდებაში და საერთაშორისო ჩვეულებრივ სამართალში. ეს არ წარმოადგენს ეროვნული კანონმდებლობის საგანს.

ამას გარდა, სასამართლო, რომელიც, პრინციპში, კომპეტენტურია საკითხის გადასაწყვეტად, უნდა იყოს გაეროს საერთაშორისო სასამართლო და არა რომელიმე ქვეყნის ადგილობრივი სასამართლო. ექნება თუ არა გაეროს საერთაშორისო სასამართლოს რეალური იურისდიქცია კონკრეტულ შემთხვევაში, ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ეს უკვე სრულიად სხვა საქმეა.

ანალოგიურად, თუ დავა წარმოიშვება მიწის ნაკვეთის მფლობელსა და მუნიციპალურ მტავრობას შორის, სადაც პირველს გააჩნდა მშენებლობის ნებართვა, გამოიყენება ეროვნული კანონმდებლობა და ეროვნული სასამართლოები და საერთაშორისო სასამართლო არ განიხილავს ამ საქმეს.

სხვა საქმეა, რომ ასეთ შემთხვევაში გამოსაყენებელი კანონმდებლობა უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო კანონმდებლობას. თუ, მაგალიტად, როგორც ნაჩვენებია პრაქტიკაში, სავარაუდოდ, უზენაესი ეროვნული სასამართლო ან კომპეტენტური ორგანო დაარღვევს ადამიანის უფლებების ევროპული კონვენციით გათვალისწინებულ სტანდარტებს, ეს საკითხი უნდა წარუდგინონ ადამიანის უფლებების ევროპულ სასამართლოს. თუ სასამართლო დაადგენს, რომ კონვენცია დარღვეულია, ეს, ბევრ შემთხვევაში, ნიშნავს, რომ შესაბამისმა სახელმწიფომ უნდა შეასწოროს მისი ეროვნული კანონმდებლობა, რათა თავიდან აიცილოს იმავე დარღვევის გამეორება.

მაგალითის მეშვეობით ერთ საქმეში, ადამიანის უფლებების ევროპულმა სასამართლომ დადგინა, რომ ადამიანის უფლებების ევროპის კონვენციის 6 მუხლი დაირღვა, რამდენადაც არ არსებობდა წვდომა სასამართლოსთან, რომელიც გადასინჯავდა სახელმწიფო სააგენტოს ისეთ გადაწყვეტილებებს, რომლებიც არღვევს პიროვნების სამოქალაქო უფლებებს და ვალდებულებებს. სხვა შემთხვევაში, სასამართლომ დაადგინა, რომ იმ პირების დნმ-ის ნიმუშების შენახვა, რომლებიც ჯერ დააპატიმრეს და შემდეგ გაამართლეს, ან მათ წინააღმდეგ ბრალდებები მოხსნეს, წარმოადგენს პრივატულობის უფლების დარღვევას, კონვენციის ფარგლებში. ორივე შემთხვევაში, საკანონმდებლო ქმედება ეროვნულ დონეზე უნდა ჩატარდეს.

ამგვარად, სამართლიანი იქნება დავასკვნათ, რომ მზარდი ურთიერთკავშირი კანონის უზენაესობას შორის, საერთაშორისო და ეროვნულ დონეებზე, მნიშვნელოვნად განამტკიცებს და აძლიერებს ერთმანეთს.

4.2 რატომაა ეროვნულ დონეზე კანონის უზენაესობა დამოკიდებული საერთაშორისო სამართალზე

საერთაშორისო სამართალი ხშირად პირდაპირაა დაკავშირებული კანონის უზენაესობასთან, ეროვნულ დონეზე. როგორც ზემოთ აღნიშნულიდან ჩანს, ეს ყველაზე აშკარად ჩანს ადამიანის უფლებების საერთაშორისო კანონმდებლობის შემთხვევაში. ეს კანონი ზღუდავს სახელმწიფოების უფლებებს მათი მოქალაქეების და რეზიდენტების მიმართ, გარანტიას აძლევს რა მათ ისეთ უფლებებზე, როგორიცაა სიტყვის თავისუფლება, კრების და რელიგიის თავისუფლება (მაგ. იხ. სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო კონვენციის 6-12 მუხლები). ადამიანის უფლებების საერთაშორისო კანონები ასევე ითვალისწინებს დამოუკიდებელ და მიუკერძოებელ სასამართლო სისტემას ეროვნულ დონეზე (მაგ. იხ. იმავე დოკუმენტის მუხლი 14).

ადამიანის უფლებები

თითქმის ყველა სახელმწიფომ მოაწერა ხელი ადამიანის უფლებების ყველაზე უნივერსალურ ხელშეკრულებებს და მოახდინა მათი რატიფიკაცია. მაგალითად, ამჟამად, (2012 წ. აგვისტო) ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო ხელშეკრულებას 160 მონაწილე ჰყავს, სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო შეთანხმებას – 167. ასევე არის ადამიანის უფლებების შესახებ რეგიონალური ხელშეკრულებები, რომლების მხარეებსაც მრავალი ქვეყანა წარმოადგენს. ნებისმიერი პოლიტიკოსის მნიშვნელოვანი ამოცანაა იმის დადგენა, თუ ადამიანის უფლებების შესახებ რომელი ხელშეკრულების მხარეა მისი სახელმწიფო.

ამას გარდა, ადამიანის ბევრ უფლებას უკვე ჩვეულებრივი საერთაშორისო სამართლის სტატუსი გააჩნია. ფართოდაა აღიარებული, რომ ადამიანის უფლებების უნივერსალურ დეკლარაციას დღეს ჩვეულებრივი საერთაშორისო სამართლის სტატუსი აქვს. ეს ნიშნავს, რომ სახელმწიფოები ვალდებული არიან პატივი სცენ ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებებს, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მათ არ მოუწერიათ ხელი შესაბამის უნივერსალურ თუ რეგიონალურ ხელშეკრულებებზე და არ მოუხდენიათ მათი რატიფიკაცია. ადამიანის უფლებების საერთაშორისო სამართალს, ამგვარად, გააჩნია ან უნდა გააჩნდეს განმსაზღვრელი ზემოქმედება სამართალზე, ეროვნულ დონეზე.

საერთაშორისო კანონმდებლობის უზენაესობა

საერთაშორისო კანონმდებლობას უპირატესობა გააჩნია ეროვნული კანონმდებლობის მიმართ. სახელმწიფოები ვალდებული არიან იმოქმედონ საერთაშორისო კანონების შესაბამისად და პასუხს აგებენ მის დარღვევაზე, მიუხედავად იმისა, ეს დარღვევა საკანონმდებლო, აღმასრულებელმა თუ სასამართლო შტომ ჩაიდინა. ეს ნიშნავს, რომ სახელმწიფოებს არ შეუძლიათ დაეყრდნონ ეროვნულ კანონმდებლობას, კონსტიტუციასაც კი, საერთაშორისო კანონმდებლობის დარღვევის შემთხვევაში. სხვა სიტყვებით, საერთაშორისო კანონმდებლობის თავიდან აცილება შეუძლებელია, და მას ვერ გააუქმებს ეროვნული კანონმდებლობა.

საერთაშორისო კანონმდებლობა, სახელდობრ, ადამიანის უფლებების შესახებ კანონმდებლობა, ამგვარად, აძლიერებს და აღრმავებს კანონის უზენაესობას ეროვნულ დონეზე. თუ არსებობს ხარვეზები ეროვნულ საკანონმდებლო სისტემაში, კანონის უზენაესობის თვალსაზრისით, შესაძლებელია საერთაშორისო კანონმდებლობაზე დაყრდნობა, სიტუაციის გამოსასწორებლად.

გარკვეული შეზღუდვები

რეალურად, ბევრ სიტუაციაში სიტუაცია გაცილებით უფრო უარესია. ადამიანის უფლებების საერთაშორისო კანონმდებლობის სრული ძალა შეიძლება შეიზღუდოს ეროვნულ დონეზე სხვადასხვა გზებით. პირველი პრობლემაა ხელშეკრულებებში არსებული დათქმები. როდესაც სახელმწიფოები ხელშეკრულებასთან მიერთების პროცესში არიან, მათ შეუძლიათ განცხადებების გაკეთება, სადაც ისინი აღნიშნავენ, რომ მათ სურთ მათთან დაკავშირებით გარკვეული დებულებების სამართლებრივი ძალის გამორიცხვა ან მოდიფიცირება.

არსებობს მნიშვნელოვანი წინააღმდეგობა იმასთან დაკავშირებით, თუ რა ზომითაა შესაძლებელი ადამიანის უფლებების შესახებ ხელშეკრულებებში დათქმების გამოყენება, განსაკუთრებით ადამიანის უფლებების შესახებ ხელშეკრულებებისთვის, რომლებსაც საერთაშორისო ჩვეულებრივი სამართლის სტატუსი გააჩნია. ბევრი ამტკიცებს, რომ დათქმები ეწინააღმდეგება ადამიანის უფლებების შესახებ ხელშეკრულებების ამოცანებსა და მიზნებს. ნათელია, პრინციპში მაინც, რომ ეს არ არის კანონის უზენაესობის ინტერესებში, ეროვნულ დონეზე, რომ ადამიანის უფლებების შესახებ საერთაშორისო კანონმდებლობაში გათვალისწინებული იყოს დათქმები.

გამოყენება ეროვნულ დონეზე

მეორე პრობლემა შეეხება დამოკიდებულებას საერთაშორისო კანონმდებლობასა და ეროვნულ კანონმდებლობას შორის, სახელმწიფოებში. როგორც ადრე აღინიშნა, ეჭვი არაა, რომ საერთაშორისო კანონმდებლობა უზენაესია, ეროვნულ კანონმდებლობასთან მიმართებაში და რომ სახელმწიფოებს ეკისრებათ ვალდებულება მხარდაჭერა გაუწიონ და დაიცვან საერთაშორისო კანონმდებლობა. მაგრამ შეკითხვას წარმოადგენს ის, თუ რამდენად შეუძლიათ გამოიყენონ მოქალაქეებმა ეროვნულ სასამართლოებში ადამიანის უფლებების შესახებ საერთაშორისო კანონმდებლობა, დავაში, სხვა მოქალაქეებთან ან სახელმწიფოსთან. ამ შეკითხვაზე პასუხის გაცემის სამი გზა არსებობს.

მონისტური და დუალისტური სისტემა

ამ საკითხის განხილვისას, მნიშვნელოვანია, გაიმიჯნოს ორი სხვადასხვა სისტემა, სახელშეკრულებო სამართალთან მიმართებაში, ეროვნულ დონეზე: მონისტური და დუალისტური სისტემები. მნიშვნელოვანია, რომ პოლიტიკოსებმა, კანონმდებლობაში, განსაზღვრონ, თუ რომელ სისტემას მიეკუთვნება მათი სახელმწიფო.

მონისტურ სახელმწიფოში, პრაქტიკაში, ყველაზე მნიშვნელოვანი ზემოქმედებაა ის, რომ სახელმწიფოს მიერ რატიფიცირებული ხელშეკრულებები სავალდებულო ხდება, როგორც ეროვნული კანონმდებლობა, მათი ფორმულირების მიხედვით. თუ, მაგალითად, სახელმწიფო დაარღვევს მოქალაქის სიტყვის თავისუფლებას, როგორც გათვალისწინებულია სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო კონვენციით, მაშინ მოქალაქეს შეუძლია პასუხი მოსთხოვოს სახელმწიფოს მისი უფლების დარღვევისთვის, ეროვნულ სასამართლოში. აქ, ადამიანის უფლებების საერთაშორისო კანონმდებლობა თვით-აღსრულებადია. ის პირდაპირ ზემოქმედებას ახდენს ეროვნულ იურიდიულ მოწყობაზე. ის ავტომატურად შედის ეროვნულ საკანონმდებლო სისტემაში. სასამართლოებს შეუძლიათ გამოიყენონ საერთაშორისო კანონმდებლობა, რაიმე კონკრეტული განხორციელების კანონმდებლობის გარეშე.

დუალისტურ სისტემაში, საერთაშორისო ხელშეკრულებებით განსაზღვრული ვალდებულებები უნდა გარდაიქმნას ან უნდა შევიდეს ეროვნულ კანონებში, იმავე შედეგის მისაღწევად. არსებითად, ეს ნიშნავს, რომ ასეთ სახელმწიფოს არ შეუძლია საერთაშორისო ხელშეკრულების რატიფიკაცია მისი ეროვნული კანონმდებლობის გადასინჯვის გარეშე, იმისათვის, რომ ის შეუსაბამოს ხელშეკრულების ფარგლებში ნაკისრ ვალდებულებებს.

თუმცა, ორივე სიტუაციაში, ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებები მოქმედებს სხვა ქვეყნებთან ხელშეკრულებების გაფორმებისას. ეს ნიშნავს, რომ სახელმწიფოები, რომლებიც ხელშეკრულების მხარეებს წარმოადგენენ, ანგარიშვალდებული არიან ერთმანეთის მიმართ ნაკისრი ვალდებულებების დარღვევისთვის. ამგვარად, თუ სახელმწიფო არღვევს, ვთქვათ, სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების საერთაშორისო შეთანხმებას, სახელმწიფო პასუხს აგებს ამ შეთანხმების სხვა მხარეების წინაშე, ასეთი დარღვევისთვის.

თუ, დუალისტურ სისტემაში, ხელშეკრულების მხარეს არ მოუხდენია ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების ტრანსფორმაცია ან შეტანა კანონმდებლობაში, მოქალაქეს, რომლის უფლებებიც დაირღვა, შეიძლება სირთულეები გაუჩნდეს, თუ ის მოსთხოვს პასუხს სახელმწიფოს საერთაშორისო კანონმდებლობის დარღვევისთვის, ეროვნულ სასამართლოში. თუმცა, საკითხის მოხედვით, შეიძლება არსებობდეს გამოსწორების საშუალებები, როგორცაა მონიტორინგის საერთაშორისო ორგანოებისთვის, სახელდობრ, ადამიანის უფლებების საერთაშორისო სასამართლოებისთვის მიმართვის შესაძლებლობა.

არსებობს ასევე მესამე, შუალედური პოზიცია. ამ თეორიის მიხედვით, საერთაშორისო კანონმდებლობა განიხილება, როგორც გარკვეული სისტემის ნაწილი, მაგრამ, შეუძლია, გარკვეულ პირობებში, გამოყენებულ იქნას ქვეყნის შიგნით, ყოველგვარი განმახორციელებელი კანონმდებლობის გარეშე. სახელმწიფოების უმეტესობას, პრაქტიკულად, ეს უკანასკნელი პოზიცია უკავია.

საერთაშორისო კანონმდებლობა არ კარნახობს, რომ გამოყენებული უნდა იყოს რომელიმე, ამ მეთოდებიდან. პრინციპში, ყველა მათგანი დამაკმაყოფილებელია. თუმცა, მნიშვნელოვანია ძირითადი ძლიერი და სუსტი მხარეების განსაზღვრა.

ფუალისტური სისტემის ძირითადი სუსტი მხარეა ის, რომ ეროვნულ სამართლებრივ სისტემაში საერთაშორისო კანონმდებლობის ძალა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა ქმედებებს ახორციელებს სახელმწიფო ხელშეკრულების რატიფიკაციის გარდა. სახელმწიფო არამარტო განსაზღვრავს, მოახდინოს თუ არა და როდის, საერთაშორისო კანონმდებლობის ტრანსფორმაცია და შეტანა ეროვნულ კანონმდებლობაში, არამედ ის განსაზღვრავს თუ რა ზომით უნდა მოხდეს ეს.

სხვა სიტყვებით, შესაძლებელია, რომ საერთაშორისო კანონის ტრანსფორმაცია ან შეტანა ეროვნულ კანონმდებლობაში საერთოდ არ ხდება ან ხდება მხოლოდ შეზღუდული ზომით ან ძალზე ნელა. იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ სახელმწიფო ხშირად ხედავს, რომ მის ძალაუფლებას ზღუდავს საერთაშორისო კანონმდებლობა, განსაკუთრებით, ადამიანის უფლებების კანონმდებლობა და გასაკვირი არაა, რომ ადამიანის უფლებების პროპაგანდისტები ხშირად ამტკიცებენ, რომ დუალიზმთან შედარებით უფრო სასურველია მონისტური ან შუალედური პოზიცია.

მონიზმის და შუალედური პოზიციის ძირითადი პრობლემა ისაა, რომ ისინი მძიმე ტვირთს აკისრებენ ეროვნულ სასამართლოებს. იმისათვის, რომ სათანადოდ შეასრულონ მათი როლი, საერთაშორისო კანონმდებლობასთან დაკავშირებით, მოსამართლეები ძალზე კარგად უნდა იყვნენ ინფორმირებული საერთაშორისო კანონმდებლობის სფეროში და ძალზე კარგად უნდა იყვნენ ტრენირებული მის გამოყენებაში. კიდევ ერთი სირთულეა, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში საერთაშორისო კანონმდებლობის ინტერპრეტაცია და გამოყენება ძალზე განსხვავებულად ხდება.

ამ თავში მოცემული დასაბუთების ზოგადი გამოყენება

როგორც ჩანს ამ პუნქტში მოცემული განმარტებიდან, თუ რატომაა ეროვნული დონის კანონის უზენაესობა დამოკიდებული საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობაზე, ძირითადი აქცენტი კეთდებოდა ადამიანის უფლებებზე. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ არსებობს ბევრი სხვა სფერო, სადაც ეს დასაბუთება ადექვატურია.

მაგალითის სახით, შეიძლება მოვიყვანოთ საერთაშორისო რეჟიმი, ინტელექტუალური საკუთრების დაცვისთვის ან ბევრი მრავალმხრივი ხელშეკრულება, რომლებიც გაფორმებულია მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის (WTO) ეგიდით, რომლებიც მოიცავს არამარტო ვაჭრობას, არამედ მრავალ სხვა სფეროსაც. ამ კონტექსტში შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ WTO-ის დავების მოგვარების მექანიზმი წარმოადგენს საერთაშორისო მექანიზმს, რომელსაც შეუძლია, სულ მცირე, უზრუნველყოს აღმკვეთი ღონისძიება.

4.3 რატომაა საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობა დამოკიდებული ეროვნულ კანონზე

მედლის მეორე მხარეა ის, რომ საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობა ეყრდნობა ეროვნულ დონეზე კანონის უზენაესობას. მართლაც, ნათელია, რომ კანონის უზენაესობა, საერთაშორისო დონეზე, მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ ხორციელდება კანონი ეროვნულ დონეზე.

მთავრობებისა და კანონმდებლების როლი

შეუძლებელია გადაჭარბებით შეფასდეს მთავრობებისა და ეროვნული კანონმდებლების როლი, ამ თვალსაზრისით. სახელდობრ, არსებითი მნიშვნელობა აქვს, რომ მთავრობების მიერ გაფორმებული და პარლამენტების მიერ რატიფიცირებული ხელშეკრულებები,

ეროვნული საკონსტიტუციო წესების მიხედვით, სათანადოდ განხორციელდეს ეროვნულ დონეზე. აქ მივუთითებთ 4.1 და 4.2 პუნქტებს.

ძალზე სერიოზული საკითხი

ამ კონტექსტში უნდა აღვნიშნოთ ასევე ძალზე სერიოზული საკითხი, რომელიც შეეხება ურთიერთკავშირს ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე კანონის უზენაესობას შორის. 3.2.3 პუნქტში მითითებულია ფაქტი, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში, უშიშროების საბჭოს წევრები, მუდმივი წევრების ჩათვლით, არღვევენ გაეროს წესდებს.

ამის სამწუხარო მაგალითია ერაყის წინააღმდეგ ომი 2003 წ. ამ სიტუაციაში ქვეყნებმა დაარღვიეს როგორც საერთაშორისო, ასევე ადგილობრივი კანონებიც. ამ ქვეყნების ლიდერებს, იმ დროს, სჯეროდათ, რომ მათი ეროვნული ინტერესებისთვის საჭირო იყო ძალის გამოყენება. კანონის დარღვევით. ისინი მზად იყვნენ ყურადღება არ მიექციათ კანონის უზენაესობისთვის. კიდევ ერთი მაგალითია, თუ როგორ არღვევენ ზოგიერთი ანტიტერორისტული ღონისძიება ადამიანის უფლებების საერთაშორისო სტანდარტებს.

ეს ძალზე სერიოზული საკითხია და სიღრმისეულ განხილვას საწიროებს, რამდენადაც მას ძალზე დიდი მნიშვნელობა აქვს მომავალში საერთაშორისო მშვიდობისა და უშიშროების დამყარებისთვის. თუმცა, ამ მოკლე სახელმძღვანელოში დეტალების განხილვა შეუძლებელია. თუცა, ამ პრობლემას თუ არ აღვნიშნავთ, ეს არ იქნება სამართლიანი.

კანონის უზენაესობა უნდა მოქმედებდეს ყოველთვის და ყველა ადამიანისთვის. ადბილია კანონის უზენაესობის გამოყენება იმ ადამიანებთან, რომლებსაც ეთანხმები, მაგრამ თუ ადამიანებს აქვთ იდეები და ახორციელებენ პრაქტიკას, რომელსაც კატეგორიულად არ ეთანხმებით, არსებობს იმის საშიშროება, რომ ზოგიერთი მოწყვება მტკიცებას, რომ ასეთ ადამიანებს კანონის უზენაესობა არ შეეხებათ.

საკმარისია აღინიშნოს, რომ დიდი ქვეყნების ქცევა და განსაკუთრებით, უშიშროების საბჭოს პარლამენტის წევრების, განმსაზღვრელი ფაქტორი იქნება მომავალში საერთაშორისო მშვიდობისა და უშიშროებისთვის. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ აქ ლიდერობა დასავლურმა დემოკრატიულმა ქვეყნებმა იკისრონ. ფაქტობრივად, ამ სფეროში მათი მოქმედებები უნაკლო უნდა იყოს.

სამწუხაროდ, დღევანდელ მსოფლიოში ეს ასე არაა.

ეროვნული სასამართლოების როლი

არსებითი მნიშვნელობა, ეროვნულ დონეზე საერთაშორისო კანონმდებლობის განხორციელებისთვის აქვთ ეროვნულ სასამართლოებს. ეროვნულ სასამართლოებს შეუძლიათ სასიცოცხლო როლის შესრულება იმის უზრუნველყოფაში, რომ სახელმწიფოება, ორგანიზაციებმა და ინდივიდუალურმა პიროვნებებმა შეასრულონ მათი მოვალეობები საერთაშორისო კანონმდებლობის ფარგლებში. ამ თვალსაზრისით, საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობის მომავალი დიდადაა დამოკიდებული ეროვნულ სასამართლოებზე.

საჭირო არაა იმის თქმა, რომ არსებობს გარკვეული ფარგლები, რომლებშიც ეროვნულ სასამართლოებს შეუძლიათ მათი წვლილის შეტანა. ისინი არ არიან იმ მდგომარეობაში, რომ გამოიყენონ საერთაშორისო კანონმდებლობის ყველა ნორმა, ყველა სახის დავაში, საერთაშორისო კანონმდებლობის ყველა სუბიექტის მიმართ. თუმცა, არსებობს შემთხვევები, სადაც ეროვნულ სასამართლოებს შეუძლიათ შეიტანონ მათი წვლილი, მაგალითად, იმ შემთხვევებში, როდესაც ეროვნულ სასამართლოებს გააჩნიათ იურისდიქცია პასუხი

აგებიზონ სხვა ქვეყნის მოქალაქეებს ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების დარღვევის გამო.

მეტიც, იმ შემთხვევებშიც კი, როდესაც ეროვნულ სასამართლოებს არ გააჩნიათ იურსდიქცია საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების გამოყენებისთვის, საერთაშორისო სასამართლოები ხშირად აუცილებელია, როგორც ინსტანცია, საბოლოო აპელაციისთვის, არამარტო იმის გამო, რომ მათ შეუძლიათ კოჰერენტულობის უზრუნველყოფა, საერთაშორისო კანონმდებლობის ინტერპრეტაციასა და გამოყენებაში, არამედ იმის გამოც, რომ მათ შეუძლიათ დამატებით შეამოწმონ ეროვნულ დონეზე მიღებული გადაწყვეტილებების ხარისხი.

მაგალითად, თუ ევროსაბჭოს ყველა წევრ სახელმწიფოში ძალზე აქტიურად და კეთილსინდისიერად იქნება გამოყენებული ადამიანის უფლებების ევროპის კონვენცია, შესაბამის შემთხვევებში, ადამიანის უფლებების ევროპული სასამართლო მაინც საბოლოო არბიტრი იქნება ამ ხელშეკრულების ინტერპრეტაციისა და გამოყენების საქმეში. მიუხედავად ამისა, სიმართლეა, რომ ეროვნული სასამართლოები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობის უზრუნველყოფისთვის, მომავალში. არსებობს ბევრი შემთხვევა, როდესაც ეროვნულ სასამართლოებს, პრინციპში, შეუძლიათ მნიშვნელოვანი როლის შესრულება იმის უზრუნველყოფაში, რომ სახელმწიფოებმა, ორგანიზაციებმა და ინდივიდუალურმა პირებმა დაიცვან მათ ვალდებულებები საერთაშორისო კანონმდებლობის ფარგლებში. მართლაც, არის რამდენიმე მიზეზი, თუ რატომ არიან ისინი განსაკუთრებულად კარგ მდგომარეობაში, ამ როლის შესასრულებლად.

რისი გაკეთება შეუძლიათ ეროვნულ სასამართლოებს

კერ ერთი, ეროვნულ სასამართლოებს შეუძლიათ შეავსონ ის ცარიელი ადგილები, სადაც საერთაშორისო სასამართლოებს და დავების მოგვარების სხვა საერთაშორისო მექანიზმებს არ გააჩნიათ უფლებამოსილებები.

მეორე, ეროვნულ სასამართლოებს შეუძლიათ უზრუნველყონ დავების მოგვარების საერთაშორისო მექანიზმების სწრაფი და იაფი ალტერნატივა. რამდენადაც კანონის უენაესობა მოითხოვს, რომ სასამართლო პროცედურები ხელმისაწვდომი იყოს და სამართალწარმოება ზედმეტად არ შეფერხდება, ეს უკვე მნიშვნელოვანი წინსვლა იქნება.

მესამე, სახელმწიფოებს ხშირად არ სურთ დაუქვემდებარონ საერთაშორისო სასამართლოებსა და ტრიბუნალებს მათი ძალაუფლება. საერთაშორისო კანონმდებლობა ზღუდავს სახელმწიფოს ძალაუფლებას, ხოლო სახელმწიფოებს, საზოგადოდ, არ სურთ ამ საზღვრების ზუსტად დადგენის უფლებამოსილება მისცენ საერთაშორისო სასამართლოებს. ეროვნულ სასამართლოებს ხშირად უფრო მისაღებად მიიჩნევენ. რამდენადაც უფრო ფართოდ მიღებამ შეიძლება განაპირობოს განაჩენების უფრო უკეთ დაცვა, ეს მნიშვნელოვანი იქნება კანონის უზენაესობისთვის.

მეოთხე, ეროვნული სასამართლოები, როგორც წესი, უკეთეს მდგომარეობაში არიან, იმისათვის, რომ მოახდინონ საერთაშორისო კანონმდებლობის ადაპტაცია ადგილობრივ გარემოებებთან, ვიდრე დაშორებული სასამართლოები და ინსტიტუტები. ისინი უფრო უკეთ იცნობენ ადგილობრივ სამართლებრივ ფასეულობებს და ნორმებს და მათთან მუშაობის უფრო მეტი გამოცდილება გააჩნიათ.

რამდენადაც ბევრი საერთაშორისო ნორმა, განსაკუთრებით, ადამიანის უფლებების სფეროში, ითვალისწინებს სენსიტიურობის გარკვეულ ხარისხს, ეროვნული სამართლებრივი

ნორმებისა და ფასეულობების თვალსაზრისით, ე.წ. დაფასების ზღვარი, განსჯა ეროვნულ დონეზე, მნიშვნელოვან უპირატესობას წარმოადგენს. ეროვნული სასამართლოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები, სავარაუდოდ, უფრო მისაღები იქნება სახელმწიფოსთვის და მოქალაქეებისთვის და შესაბამისად, მათ უფრო ადვილად შეასრულებენ.

მეხუთე, ეროვნული სასამართლოები აუცილებელია საერთაშორისო სასამართლოებისა და ტრიბუნალების გადატვირთვისგან დასაცავად. მართლაც, ეს ერთ–ერთი მიზეზია, რის გამოც, ადამიანის უფლებების შესახებ რეგიონულ კონვენციებში არის მოთხოვნა, რომ უნდა ამოიწუროს ეროვნული შესაძლებლობებიმ სანამ კონვენციებისთვის შექმნილი ორგანოების კომპეტენციაში გადავა საქმის განხილვა.

დამატებითობის პრინციპი

ეს ასევე არის ერთ–ერთი მიზეზი, რის გამოც დამატებითობის პრინციპი საფუძვლად დაედო საერთაშორისო სისხლის სამართლის სასამართლოს რომის სტატუტს. ეს პრინციპი გულისხმობს, რომ თავად სახელმწიფოებს გააჩნიათ იურისდიქცია საერთაშორისო დანაშაულზე, იმდენად, რამდენადაც დაკმაყოფილდება სასამართლო კომპეტენციის მოთხოვნები.

კანონის უზენაესობა, საერთაშორისო დონეზე, დამოკიდებული რომ იყოს მხოლოდ საერთაშორისო სასამართლოებსა და ტრიბუნალებზე, ეს ორგანიზაციები ვერ შესძლებდნენ დატვირთვის დაძლევას და ამგვარად, სამართალწარმოება შეფერხდება და ამდენად, უარყოფილი იქნება.

თუმცა, უნდა ითქვას, რომ თუ ეროვნულმა სასამართლოებმა უნდა შეასრულონ აღნიშნული როლი, ისინი უმაღლესი ხარისხის უნდა იყვნენ. მათ უნდა დააკმაყოფილონ კანონის უზენაესობის მოთხოვნები ეროვნულ დონეზე, როგორც ზემოთ განვიხილეთ, სახელდობრ, დამოუკიდებლობის და მიუკერძოებლობის მოთხოვნები. თუ ეროვნული სასამართლოებს მოქალაქეები კორუფციულად მიიჩნევენ, ეს არ შეიტანს პოზიტიურ წვლილს საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობის დამყარებაში.

სხვა სიტყვებით, ეროვნული სასამართლოების ხარისხის გაუმჯობესებაზე მუშაობა არაა მხოლოდ ეროვნულ დონეზე კანონის უზენაესობის ინტერესებში, ეს ასევე საერთაშორისო დონეზე კანონის უზენაესობის ინტერესებშიცაა.

5 შემდგომი საკითხავი ლიტერატურა

შემდგომი საკითხავი ლიტერატურა მითითებულია რაულ ვალენბერგის ადამიანის უფლებათა და ჰუმანიტარული სამართლის ინსტიტუტისა და სამართლის ინტერნაციონალიზაციის ჰააგის ინსტიტუტის ვებსაიტებზე:

რაულ ვალენბერგის ადამიანის უფლებათა და ჰუმანიტარული სამართლის ინსტიტუტი

<http://www.rwi.lu.se/>

სამართლის ინტერნაციონალიზაციის ჰააგის ინსტიტუტი

<http://www.hiil.org/>

საპარლამენტაშორისო კავშირის ვებსაიტია:

<http://www.ipu.org/english/home.htm>

მსოფლიო სამართლის პროექტის ვებსაიტია:

<http://worldjusticeproject.org/>

ცალკე მითითებულია შემდეგი პუბლიკაციები:

სახელმწიფოსა და მთავრობის ყოფილი მეთაურების ურთიერთქმედების საბჭოს მიერ მიღებული საბჭოს 26-ე ყოველწლიური პლენარული სესიის დასკვნით კომუნიკე

<http://www.interactioncouncil.org/final-communic-29>

ადამიანის უფლებები: სახელმძღვანელო პარლამენტარებისათვის.

საპარლამენტაშორისო კავშირისა და გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის ბიუროს ერთობლივი პუბლიკაცია, 2005 წ.

http://www.ipu.org/PDF/publications/hr_guide_en.pdf

პარლამენტი და დემოკრატია ოცდამეერთე საუკუნეში: კარგი პრაქტიკის სახელმძღვანელო. საპარლამენტაშორისო კავშირის პუბლიკაცია, 2006 წ.

http://www.ipu.org/PDF/publications/democracy_en.pdf

უსაფრთხოების სექტორის საპარლამენტო ზედამხედველობა. საპარლამენტაშორისო კავშირისა და შეიარაღებულ ძალებზე დემოკრატიული კონტროლის ჟენევის ცენტრის ერთობლივი პუბლიკაცია, 2003 წ.

<http://www.ipu.org/PDF/publications/decaf-e.pdf>

ადამიანის უფლებები და პარლამენტები: სახელმძღვანელო წევრებისა და აპარატისათვის.

The Westminster Consortium, the International Bar Association and UKaid, 2011

http://www.ibanet.org/Human_Rights_Institute/About_the_HRI/HRI_Activities/Parliamentary_Strengthening.aspx

ეროვნული ინსტიტუტების სტატუსის განმსაზღვრელი პრინციპები (პარიზის პრინციპები)

<http://www2.ohchr.org/english/law/parisprinciples.htm>

კანონის უზენაესობის ინდექსი, მომზადებული მსოფლიო სამართლის პროექტის ეგიდით

<http://www.worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/>